Nov. 1940
21e Jaargang No. 11
Maandblad

Tijdschrift voor Volkshuisvesting en Stedebouw

Orgaan van het Nederlandsch Instituut voor Volkshuisvesting en Stedebouw en den Nationalen Woningraad, Algemeenen Bond van Woningbouwvereenigingen, tevens gewijd aan den Wederopbouw

Redactie: H. P. J. Bloemers, J. Bommer, Jhr. M. J. I. de Jonge van Ellemeet, Ir. L. S. P. Scheffer, Ir. P. Bakker Schut, Mr. J. Vink, Ir. J. M. A. Zoetmulder
Medewerkers voor den Wederopbouw: Dr. Ir. Z. Y. van der Meer, Secretaris van het Regeeringscommissariaat voor den Wederopbouw, Dr. Ir. F. Bakker Schut, G. F. E. Kiers Ir. A. M. Kuysten, Ir. P. K. van Meurs en Jhr. Ir. J. de Ranitz, Inspecteurs voor de Volkshuisvesting in de betrokken gewesten
Adres voor Redactie en Abonnementen: Kloveniersburgwal 70, Amsterdam C, Telefoon 40588
Advertenties: Keizersgracht 188, Amsterdam C, Telefoon 49128

In Memoriam W. van Boven

Op den 12den September van dit jaar werd de oud-Inspecteur van de Volkshuisvesting, de Heer W. van Boven, door een zeer groot aantal vrienden en vroegere medewerkers ten grave geleid.

Willem van Boven werd bij de instelling van den dienst der Volkshuisvesting (1 Augustus 1902) tot inspecteur bij dien dienst benoemd voor het ambtsgebied Zuid-Holland en Zeeland, waarbij hem in hoofdzaak de belangen van eerstgenoemde provincie ter behartiging werden toevertrouwd.

Behept met een zeldzaam optimisme aanvaardde hij zijn nieuwe taak en dit optimisme bleef hem bij tot aan zijn eervol ontslag uit den dienst met ingang van 1 October 1935.

Geen moeite was hem te veel; geen denkbeeld omtrent de richting, waarin „het bouwen" naar zijn meening behoorde te worden geleid, te ver strekkend, indien het bij hem vaststond, dat dit denkbeeld goed was en dat de weerstand, dien hij ondervond, aan gebrek aan een voldoend vooruitzienden blik was toe te schrijven.

Deze weerstand was, zelfs en misschien wel hoofdzakelijk in de groote gemeenten van zijn ambtsgebied, vaak krachtig, maar door taaie volharding wist hij dien in de meeste gevallen te overwinnen.

Het is voor ingewijden welhaast niet meer noodig te herinneren aan zijn strijd tegen de beneden- en bovenhuizen met de bekende achteruitbouwen te 's Gravenhage, die de toenmalige bouwverordening nog toeliet en dan ook met groote vindingrijkheid werden toegepast op zoodanige wijze, dat ten slotte van een maar eenigszins behoorlijken toevoer van licht en lucht tot de achterzijde der woningen nauwelijks meer sprake was; aan zijn strijd tegen de alcoven (Rotterdam) en tegen de bedsteden, die in hoofdzaak op het platteland, maar geenszins alleen daar, nog algemeen in zwang waren; tegen de — zooals hij dat pleegde te noemen — „niet bekeken" rooilijnen enz. of andererzijds te herinneren aan zijn opvattingen omtrent de ontwikkeling van stad en dorp, die — enkele uitzonderingen daargelaten — zoo geheel afweken van de toenmaals nog heerschende gedachten daaromtrent, neergelegd in hetgeen als „uitbreidingsplan" eener gemeente werd aangeboden.

De werkkamer van van Boven geleek meer op een teekenkamer en zijn plaats aldaar was meer voor *die* tafel dan voor zijn schrijfbureau. Zoowel de teekenstift als het penseel wist hij met zijn artistieken zin meesterlijk te hanteeren en talloos waren de schetsen, die hij als toelichting tot het geschreven woord afleverde. Zijn juiste en toenmaals wel uitzonderlijke kijk op de problemen, die de volkshuisvesting stelde en die in dezen tijd nauwelijks meer problemen zijn, kwam uit die schetsen duidelijk aan het licht.

De fascineerende taak van het „dienen" der volkshuisvestingsbelangen, was voor van Boven een volkomen natuurlijke taak; zij scheen hem nauwelijks meer moeite te kosten. Een niet te miskennen humor geleidde dezen „idealist" in den goeden zin van dit woord gedurende zijn arbeidzaam leven en in conferenties met gemeentebesturen of woningbouwvereenigingen, waarbij ik hem in de eerste dienstjaren vaak vergezelde, was het mij steeds een vreugde om het gemak te constateeren, waarmede hij zijn opvattingen wist over te brengen op hen, die later voor de uitwerking daarvan de verantwoordelijkheid hadden te dragen.

Veel teleurstellingen moet hij hebben ondervonden, maar dat scheen hem niet te deren; successen heeft hij echter ook weten te boeken en dan kon hij kinderlijk verheugd zijn, *dit* te hebben kunnen bereiken.

„Volkshuisvesting" brenge van Boven een eeresaluut; zijn collega's — in de eerste plaats schrijver dezes — zullen dezen steeds vriendelijken en altijd behulpzamen mensch niet vergeten.

G. de Graeff

Tot ons leedwezen heeft het bericht van het overlijden van den Heer W. van Boven ons niet onmiddellijk bereikt, zoodat wij eerst thans bovenstaand In Memoriam kunnen opnemen. Redactie

De wederopbouw van stad en land

Ambtsgebied Noord Holland (behalve Amsterdam en het Gooi) en Zuid Holland (Noordelijk gedeelte)

Valkenburg. Hoewel sinds de mededeelingen in het September-nummer nog wel eenige voortgang met de herstelwerkzaamheden is gemaakt, kan nog allerminst worden gezegd, dat het herstel van de meeste zwaar beschadigde panden reeds in uitvoering is.
Wat de geheel vernietigde en na slooping nieuw te bouwen huizen betreft, kon zelfs nog geen enkel pand in uitvoering worden genomen.
Dit laatste is in hoofdzaak te wijten aan de omstandigheid, dat de meeste panden niet op geheel dezelfde plaats kunnen worden herbouwd en dat bij de onteigening en de nieuwe terreinindeeling vele moeilijkheden zijn te overwinnen.
Bij de ter plaatse gehouden zitting, waarin belanghebbenden hun wenschen inzake de toekomstige terreinindeeling kenbaar konden maken, werd een goed overzicht verkregen van de moeilijkheden. De belangrijkste daarvan is wel, dat de menschen nog niet precies weten hoe groot het bedrag is van de schadevergoeding, welke zij zullen ontvangen en dat zij vóór dien tijd geen plannen wenschen te maken, omdat zij, zooals een hunner zich uitdrukte „niet verder wenschen te springen dan hun polsstok lang is".
Een tweede moeilijkheid, die vrijwel overal gevoeld wordt, is het groote verschil tusschen de waarde van het oude en de kosten van het nieuwe pand. In meerdere gevallen zal waarschijnlijk een oplossing kunnen worden gevonden, doordat de gemeente één of meer van de 12 door haar te bouwen woningen aan de eigenaren van verwoeste panden verkoopt. Op deze wijze voldoen de eigenaren aan de voorwaarde, dat de schadevergoeding in nieuwbouw belegd wordt, terwijl zij van de moeilijkheden van het bouwen af zijn en voor minimale kosten een behoorlijk verhuurbare woning krijgen.
Eigenaren op hoogen leeftijd zien er in den regel tegen op nieuwe woningen te bouwen.

Den Helder. In verband met de herhaalde bombardementen, waardoor steeds nieuwe schade wordt toegebracht, en waardoor de geneigdheid om in Den Helder te wonen niet groot is, is de behoefte aan spoedige wederopbouw m.i. hier niet zoo dringend als elders. Niettemin wordt doorgewerkt aan het wederopbouwplan, dat thans in schets gereed is. Daar dit plan echter ten nauwste samenhangt met een project voor de eventueele verplaatsing van het spoorwegstation en daarvoor onderhandelingen noodig zijn met de verschillende diensttakken der Nederlandsche Spoorwegen, kon het nog niet bij den Regeeringscommissaris worden ingediend.
Met groote erkentelijkheid kan worden geconstateerd, dat het gemeentebestuur ondanks de moeilijkheden, welke het bestuur van de stad onder de huidige omstandigheden baart, den moed niet laat zakken en dat het — onder leiding van den onverschrokken burgemeester — vertrouwt in de toekomst van de stad en zoo spoedig mogelijk den wederopbouw wenscht door te zetten.

Ambtsgebied Zuid Holland (behalve noordelijk gedeelte)

In aansluiting aan de mededeelingen in het Septembernummer kan van den stand in November het volgende worden opgemerkt.

Rotterdam. Noodwoningen, ongeveer 1000 stuks, worden thans gebouwd in Vlaardingen, Overschie en IJsselmonde.

Alblasserdam. Het onteigeningsplan is gereed; de zitting tot het aanhooren van de bezwaren van belanghebbenden heeft plaats gehad. Het plan tot wederopbouw voor het verwoeste gedeelte, hetwelk uitsluitend de bebouwde kom betreft, is met dat tot regeling op den voet van art. 43 der Woningwet voor het overige gedeelte der bebouwde kom in ontwerp reeds eenigen tijd gereed. Het aan die kom aansluitende uitbreidingsplan „Dam", hetwelk voor wijziging en herziening reeds voor 10 Mei j.l. in bewerking was, kwam in den loop dezer maand gereed. Al deze plannen zijn nu ter visie gelegd en zullen de normale Woningwetprocedure volgen.
Een fabriek aan de Noord, welke in aanbouw maar tijdens de oorlogsdagen beschadigd was, wordt verder afgebouwd.
Een zestal houten noodwoningen zijn reeds opgericht; verdere bouw van deze zal niet plaats vinden. Twee complexen van permanente Woningwetwoningen, n.l. één van 32 stuks in het plan „Dam" en een van 12 in het plan „Kinderdijk" zijn einde van deze maand gereed.

Bleskensgraaf. De onteigening voor het wederopbouwplan is geschied, de toewijzing nog niet. De dokterswoning, gemeentelijke ambtswoning, wordt opgebouwd en is bijna gereed. Een 5-tal boerderijen zijn in ontwerp gereed en aanbesteed, zoodat na de toewijzing van de materialen met den wederopbouw kan worden begonnen.
Er zijn in totaal 12 houten noodwoningen opgericht, waarvan 4 winkelwoningen.
Behalve enkele herstelwerkzaamheden heeft nog geen verdere opbouw van panden plaatsgevonden.

Wieldrecht. Het plan tot wederopbouw is in voorbereiding. Daar de rivierdijk ter plaatse, evenals vele andere dijken langs de beneden rivieren, zal moeten worden opgehoogd en verbreed, zal daarmede bij het opmaken van het plan rekening moeten worden gehouden. Dit brengt eenige vertraging met zich mede.

Middelharnis. De onteigening ten behoeve van den wederopbouw van een complex aan de Nieuwstraat wordt voorbereid, evenals het plan zelve. De herstelwerkzaamheden van de verspreide verwoeste perceelen zijn gereed gekomen.

Overige gemeenten. Met de herstelwerkzaamheden aan onderscheidene projecten is een aanvang gemaakt, terwijl verdere vergunningen volgen naar gelang omtrent het project overeenstemming is bereikt.

Architecten-regeling. Ten einde zorg te dragen, dat het wederopbouwwerk esthetisch en stedebouwkundig — dit

laatste uit een oogpunt van coördinatie van het werk der verschillende architecten — goed tot zijn recht komt, zijn enkele deskundigen als hoofdleider aangewezen, zgn. supervisors.
Deze zijn voor:
Bleskensgraaf B. van Bilderbeek en Ir. G. C. Lange,
Alblasserdam id.
Dubbeldam Ir. P. Verhagen Lzn.
Strijen H. van der Kloot Meyburg.
Voor verspreid liggende gevallen het Instituut Stad en Landschap van Zuid Holland.
De werkwijze is als volgt:

1. Iedere opdrachtgever is aanvankelijk vrij in de keuze van zijn architect.
2. Is de architect geplaatst op de architectenlijst van het betrokken gebied, dan bestaat in beginsel geen bezwaar tegen aanvaarding van een opdracht.
3. Staat de gekozen architect niet op de lijst, dan dient onze Commissie na te gaan, of tegen de keuze van den opdrachtgever al dan niet bezwaar bestaat (onze Commissie kan zich daarbij zoo noodig aan de hand van werk nog laten voorlichten door den supervisor, of de Provinciale, dan wel plaatselijke Schoonheidscommissies).
4. Heeft de opdrachtgever geen architect, dan kan de keuze op verzoek door onze Commissie worden bepaald uit de architectenlijst.
5. Voor gebieden waar een supervisor is aangewezen, moet de architect, voordat hij aan het werk gaat, overleg plegen met den supervisor.
6. De supervisor maakt zich een drie dimensionale voorstelling van zijn taak en geeft aanwijzingen aan de architecten. Hij blijft verantwoordelijk voor het architectonisch geheel.
7. De architecten bewaren het contact met den supervisor, volgen zijn aanwijzingen en dienen zich te houden aan eventueele door den supervisor geteekende aanwijzingen.
8. Als het ontwerp naar genoegen gereed is, brengt de supervisor advies uit.
9. Indien de betrokken architect beneden de verwachtingen blijft, waarschuwt de supervisor onze Commissie.
10. In gemeenten *zonder* supervisor (op zichzelf staande gevallen) vervult de Provinciale Schoonheidscommissie, dan wel een ter zake deskundige en erkende schoonheidscommissie dezelfde functie als de supervisor.

„Commissie" is de Architecten-Commissie Wederopbouw voor Zuid Holland.
Voor Rotterdam wordt een en ander overgelaten aan den Gemeentelijken Technischen Dienst.

Ambtsgebied Westelijk deel van Noord Brabant en Zeeland

Architectenregeling. De regeling heeft voor de verschillende streken een aantal architecten aangewezen, die met het ontwerpen en uitvoeren van herbouwplannen belast kunnen worden. Waar verwoeste complexen van eenige beteekenis zijn, is bovendien één leidende architect aangesteld. Deze architect zal moeten bevorderen dat niet alleen ieder gebouw afzonderlijk goed verzorgd wordt, doch dat ook het geheel verantwoord is. Hij zal zich hebben te richten naar de stedebouwkundige herbouwplannen.
Daarnaast zijn in verschillende streken supervisors aangezocht. Deze architecten zullen leiding moeten geven aan die bouwkundigen, die de architectenkeuzecommissie als zoodanig toelaat. Bouwkundigen kunnen zonder supervisie geen herbouwplannen ter goedkeuring inzenden. Voor gebouwen boven f. 10.000 stichtingskosten is in het algemeen supervisie niet toegelaten; het ontwerp moet dan door een door de architectenkeuzecommissie aangewezen of toegelaten architect gemaakt worden.
De organisatie te Middelburg berust op dezelfde principes. Hierover kan wellicht in een volgend overzicht meer medegedeeld worden.

Middelburg. Door de groote belangstelling en medewerking van tal van autoriteiten ondervonden was het mogelijk het herbouwplan een steeds rijper karakter te geven, zonder dat hiermee te veel tijd verloren ging. De grondgedachten van het plan bleven ongewijzigd. Het project blijft geënt op de fraaie historische elementen, die nog in zoo rijke mate aanwezig zijn. Het nieuwe stadsgedeelte is als het ware gegroeid te midden van de nog bestaande omringende andere stadsdeelen, die uit een architectonisch en stedebouwkundig oogpunt nog tal van niet te verwaarloozen aanwijzingen geven. Het plan verandert nog steeds naar mate het inzicht in de opgave zich verdiept en verheldert. Ook het onteigeningsplan is gereed. Waarlijk geen geringe opgave, nu vrijwel alle bescheiden verbrand waren, zoowel de origineele als de copieën. Door deze onteigening zal het geheele aangesloten verwoeste gedeelte in handen van het gemeentebestuur komen. Dit is noodzakelijk, daar vrijwel alle straten min of meer verlegd worden en van profiel wijzigen. Ook de verkaveling zal geheel anders worden dan de voormalige. Ten einde een goede verkaveling, die in principe een ruilverkaveling zal dienen te worden, mogelijk te maken, moesten eerst alle terreinen in handen van de gemeente komen, die ze daarna op oordeelkundige wijze opnieuw zal moeten uitgeven.
Wanneer daarnaast nog medegedeeld wordt dat begonnen is met nieuwe rioleeringsplannen, met de verdere detailleering van het herbouwplan, met enkele opmetingen ten behoeve van de uitzetting van straten, moge blijken dat het de Overheid ernst is met haar streven naar een schoonen, doeltreffenden en snellen wederopbouw.
Aan plannen voor de restauratie van het Abdijcomplex en het Raadhuis wordt hard gewerkt, zoowel wat betreft het conserveeren der ruïnes, als de projecten voor de restauratie en de nieuw aan te bouwen of te verbeteren gedeelten.
Ook met de restauratieplannen voor Koorkerk en Nieuwe Kerk is reeds een aanvang gemaakt.
De circa 60 noodwinkels zijn in gebruik genomen en dank zij de energie der getroffen winkeliers en de medewerking der bevolking is deze opzet geslaagd. Het geheel maakt een *levendigen* indruk, hetgeen in een door verwoestingen getroffen stad niet onderschat mag worden.

Yerseke. Ook hier is een onteigeningsplan bij het herbouwplan gevoegd, daar ook hier het verwoeste aaneen-

gesloten complex in handen van de gemeente moet komen.

Westdorpe. De moeilijkheden, die zich met den herbouw voordoen, zijn voornamelijk: 1. dat de schadevergoeding nog niet bekend is. en 2. dat bij oudere woningen van weinig draagkrachtigen het verschil tusschen de verkoopwaarde van 9 Mei en de huidige herbouwwaarde zóó groot is, dat rente en aflossing door de betrokkenen zeer moeilijk gedragen kunnen worden, ondanks de faciliteiten, die volgens de hypotheekregeling 1940 gegeven kunnen worden.
Daarnaast wordt de eigenlijke herbouw belemmerd door het feit dat nog geen regeling getroffen is ten aanzien van hypotheken, gevestigd op de verwoeste gebouwen.

Roosendaal. De nieuwe verkaveling is thans grootendeels gereed en met belanghebbenden is dienaangaande overleg gepleegd.

Vlissingen. Een aantal panden is hersteld onder leiding van een uitstekend functioneerenden gemeentelijken hersteldienst. Daar de schade in deze gemeente zich evenals in Terneuzen telkens uitbreidt, kan met eigenlijke herbouwplannen geen aanvang gemaakt worden. Enkele huizen zijn thans sinds 10 Mei j.l. voor de tweede maal door het oorlogsgeweld getroffen.
Ten slotte zij nog medegedeeld dat in Zeeland 48 gemeenten van de 106 oorlogsschade van beteekenis hebben.

Ambtsgebied Utrecht en het Zuid-Oostelijk deel van Noord Holland

Omtrent den stand der werkzaamheden op 10 November valt in de nagenoemde gemeenten het volgende te vermelden.

Hoogland
Van het oorspronkelijk opgezette wederopbouwplan, volgens hetwelk een aantal geheel opgeruimde gebouwen niet op de oorspronkelijke, minder gunstig gelegen bouwterreinen weder zou worden opgericht, is uit hoofde van de hooge kosten, die de verplaatsing naar beter gesitueerde terreinen met zich zou brengen, grootendeels afgezien. Een nieuw plan, volgens hetwelk slechts voor enkele gebouwen nieuwe terreinen zullen worden aangewezen, is in voorbereiding.

Renswoude
Van de 33 gevallen van beschadiging zijn er 21 hersteld.

Rhenen
Het onteigeningsplan A, (industrieterrein en gemeentelijke woningbouw) is vastgesteld. Een onteigeningsplan B (binnenstad) ligt gereed. Een onteigeningsplan C (kleine wijzigingen) is grootendeels gereed, een onteigeningsplan D (verbeteringen Rijksweg) is in voorbereiding.
Een voorstel voor de herverkaveling van de binnenstad is goeddeels, door bemiddeling van een daartoe ingestelde plaatselijke commissie, gereed gekomen.

Van de 872 beschadigde gebouwen zijn er 60 nog niet geheel hersteld.
Voor den nieuwbouw van 2 woningen, 12 boerderijen en 6 andere gebouwen is vergunning verleend.

Veenendaal
Een beknopt wederopbouwplan is in principe goedgekeurd.
De onteigeningsstukken zijn gereed.

Woudenberg
Een onteigeningsplan voor de buurtschap bij Scherpenzeel ligt ter inzage.
Van de 191 gevallen van beschadiging zijn er 158 hersteld.
In de provincie Utrecht werd voor 14 plannen voor herbouw (onder welke voor meerdere gebouwen) goedkeuring tot uitvoering verleend. Over 22 aanvragen werd bovendien gunstig geadviseerd.

Stedebouwkundige adviescommissie inzake den wederopbouw

De Algemeen Gemachtigde voor den Wederopbouw heeft de Heeren Jhr. M. J. I. de Jonge van Ellemeet, Ir. L. S. P. Scheffer en Ir. P. Bakker Schut, leden van het dagelijksch bestuur van het Instituut, aangezocht om hem over stedebouwkundige aangelegenheden bij den Wederopbouw te adviseeren.

Regeling van de onteigening ingevolge artikel 5 van het besluit betreffende den Wederopbouw (II)

Besluit van de Secretarissen-Generaal van de Departementen van Justitie, van Waterstaat en van Financiën tot regeling van de onteigening ingevolge artikel 5 van het besluit betreffende den Wederopbouw (II).

Op grond van § 1 der Verordening No. 23/1940 en in overeenstemming met §§ 2 en 3 der Verordening No. 3/1940 van den Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied wordt bepaald:

Artikel 1.

(1) De Regeeringscommissaris voor den Wederopbouw, ingesteld bij het besluit van den Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht van 21 Mei 1940 betreffende den Wederopbouw I (Staatsblad No. O. 550), draagt voortaan den titel „Algemeen Gemachtigde voor den Wederopbouw" (hierna te noemen „Algemeen Gemachtigde").
(2) In dit besluit wordt onder „besluit betreffende den Wederopbouw (II)" verstaan het besluit van den Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht van 24 Mei 1940 betreffende den Wederopbouw (II) (Staatsblad No. O. 552).

Artikel 2.

(1) De onteigening, bedoeld in artikel 5, lid 1, van het besluit betreffende den Wederopbouw (II) geschiedt in het publiek belang door den Algemeen Gemachtigde ten name hetzij van een publiekrechtelijk lichaam, hetzij van een bijzonderen rechtspersoon of natuurlijken persoon.
(2) Door de onteigening gaat de eigendom over te rekenen van het tijdstip, waarop de aanzegging, bedoeld in artikel 5, lid 2, van het besluit betreffende den Wederopbouw (II) den burgemeester bereikt.
(3) De plannen voor onteigening worden door den Algemeen Gemachtigde vastgesteld, na overleg met den Secretaris-Generaal van het Departement van Financiën.

Artikel 3.

(1) De redelijke vergoeding, welke ter zake van de onteigening verschuldigd is, wordt vastgesteld door den Algemeen Gemachtigde, na overleg met den Secretaris-Generaal van het Departement van Financiën.
(2) Bij de vaststelling wordt uitgegaan van de verkoopwaarde, welke de onteigende zaak in den staat, waarin zij zich op het tijdstip der onteigening bevond, had of zou hebben gehad op 9 Mei 1940.
(3) De vergoeding en de overige op de onteigening vallende kosten komen ten laste van dengene, te wiens name onteigend is.

Artikel 4.

De Algemeen Gemachtigde bepaalt met inachtneming der volgende voorschriften, op welke wijze de betaling van de vergoeding zal plaats vinden.

Artikel 5.

Indien de betaling van de vergoeding aan den eigenaar of aan den zakelijk gerechtigde in geld geschiedt, bepaalt de Algemeen Gemachtigde de grootte der bedragen, welke toegekend worden aan hypotheekhouders en andere rechthebbenden.

Artikel 6.

(1) De betaling der vergoeding kan ook geheel of ten deele geschieden door toewijzing van onroerend goed, toebehoorend aan dengene, te wiens name is onteigend, aan den eigenaar van het onteigende onroerende goed.
(2) Door de toewijzing gaat de eigendom over.
(3) De toewijzing geschiedt door den Algemeen Gemachtigde. Hij is bevoegd, ook tegen den wil van den eigenaar, onroerend goed toe te wijzen van hoogere waarde dan het bedrag der vergoeding, indien naar zijn oordeel het belang van den wederopbouw dit vordert.
(4) De Algemeen Gemachtigde stelt de waarde van het toegewezen goed vast en bepaalt op welke wijze een hoogere waarde van het toegewezen onroerend goed zal worden betaald of verrekend.
(5) De Algemeen Gemachtigde regelt de grootte der vergoeding, welke toegekend wordt aan hypotheekhouders en andere rechthebbenden. Hij kan ter betaling dezer vergoeding nieuwe zakelijke rechten op het toegewezen goed vestigen en zoo noodig de rangorde der hypotheken regelen.

Artikel 7.

Indien naar het oordeel van den Algemeen Gemachtigde het belang van den wederopbouw dit vordert, kan de betaling der in artikel 5 of artikel 6 bedoelde vergoedingen worden uitgesteld. De wijze en het tijdstip der betaling worden geregeld bij nader besluit van de Secretarissen-Generaal van de Departementen van Justitie, van Waterstaat en van Financiën. In dit besluit mag een regeling omtrent de vergoeding van rente niet ontbreken.

Artikel 8.

Degene, te wiens name een onroerend goed is onteigend, is rechtsgeldig gekweten door betaling aan hem, die op het tijdstip der onteigening bij het kadaster als rechthebbende bekend stond, mits ten minste een maand vóór de betaling op de ter plaatse gebruikelijke wijze aan de onteigening bekendheid is gegeven en geen anderen dan bij het kadaster bekenden op de vergoeding aanspraak hebben gemaakt.

Artikel 9.

(1) Indien ingevolge artikel 5, lid 2, van het besluit betreffende den Wederopbouw (II) of ingevolge dit besluit eigendom is overgegaan van zaken, te welker aanzien ingevolge eenig wettelijk voorschrift inschrijving in openbare registers is geschied, zal de Algemeen Gemachtigde onverwijld voor de inschrijving van den overgang in de daarvoor bestemde registers zorg dragen. Hetzelfde geldt ten aanzien van zakelijke rechten, welke door den Algemeen Gemachtigde worden gevestigd.
(2) De op het oogenblik van de onteigening op het onteigende goed rustende hypothecaire inschrijvingen worden ambtshalve doorgehaald.

Artikel 10.

(1) Alle stukken, opgemaakt ter uitvoering van het besluit betreffende den Wederopbouw (II) of ter uitvoering van dit besluit, zijn vrij van zegel en van het recht van registratie.
(2) Voor de verrichtingen aan de bewaringen van de hypotheken, het kadaster en de scheepsbewijzen, noodig voor de uitvoering van deze besluiten, worden geen kosten in rekening gebracht.

Artikel 11.

Dit besluit treedt in werking op den dag zijner afkondiging.

(Verordeningenblad voor het bezette Nederlandsche gebied, uitgegeven 14 October 1940; stuk 31, No. 168)

Voorschotregeling wederopbouw van door oorlogsgeweld vernielde of beschadigde woningen

Het Regeeringscommissariaat voor den Wederopbouw deelt het volgende mede:
Het spreekt vanzelf, dat de regeling en vergoeding van de schade, welke aan woningen tijdens de oorlogsdagen is toegebracht, veel administratieven arbeid en beslommeringen met zich brengen. Tengevolge hiervan was het niet mogelijk de schade op korten termijn voor alle geheel of gedeeltelijk vernielde perceelen vast te stellen en tot een vergoeding over te gaan.
Echter is het dringend noodzakelijk den wederopbouw van verwoeste en het herstel van beschadigde woningen zooveel mogelijk te bespoedigen.
Om nu te voorkomen, dat de herbouw zou moeten wachten op verschillende formaliteiten betreffende de financieele afwikkeling, heeft de Regeeringscommissaris voor den Wederopbouw een regeling getroffen, welke van groot belang is voor de eigenaren van vernielde of beschadigde woningen, die om financieele redenen nog niet met den herbouw konden beginnen.
Via de gemeentebesturen is de mogelijkheid geopend om van het Regeeringscommissariaat een voorschot te ontvangen in die gevallen, waarin het betreft woningen met minder dan 450 m^3 inhoud (bedrijfsruimte niet medegerekend). Dit zullen dus in het algemeen middenstands- en arbeiderswoningen zijn.
Voor geheel verwoeste woningen kan de Regeeringscommissaris aan de betrokkenen 80 % van de verkoopwaarde van het perceel op 9 Mei 1940 als voorschot op de tegemoetkoming in de schade uitkeeren. Voorshands zal het voorschot echter niet hooger kunnen zijn dan 80 % van ƒ 10.000,— = ƒ 8.000,—.
Wanneer men niet in staat mocht zijn het overblijvende deel zelf te financieren en geen hulp van derden kan krijgen, kan de Regeeringscommissaris het verschil tusschen de kosten van nieuwbouw en het voorschot als hypotheek leenen. Deze hypotheek zal in normale gevallen tegen 4 % worden verstrekt, doch indien de financieele toestand van den betrokkene daartoe aanleiding geeft, kan de Regeeringscommissaris gemakkelijker voorwaarden toestaan.
Er zijn maatregelen getroffen om deze voorschotregeling zoo vlot en soepel mogelijk te doen functioneeren. Natuurlijk moet aan eenige eischen worden voldaan. Zoo moet het te herbouwen pand in overeenstemming zijn met de geldende voorschriften en passen in de eventueel in voorbereiding zijnde stadsplannen. Voorts moet het Regeeringscommissariaat goedkeuring verleenen voor de uitvoering in verband met de benoodigde materialen.
Is hierover echter overeenstemming bereikt, dan kan de financieele regeling zonder vertraging tot stand komen.
In bepaalde gevallen heeft dit systeem reeds tot goede resultaten geleid. In Roosendaal, Westdorpe en enkele andere plaatsen wordt reeds met voorschotten, welke krachtens deze regeling verstrekt zijn, gebouwd. Het is echter aan geen twijfel onderhevig, dat er in veel meer gevallen van deze regeling gebruik gemaakt zou kunnen worden dan tot dusverre geschied is.
Het gemeentebestuur is de instantie, tot welke men zich kan wenden, indien men meent op toepassing van deze voorschotregeling recht te hebben. Van de zijde van het Regeeringscommissariaat voor den Wederopbouw zullen de gemeentebesturen de noodige inlichtingen ontvangen.

(14 October 1940)

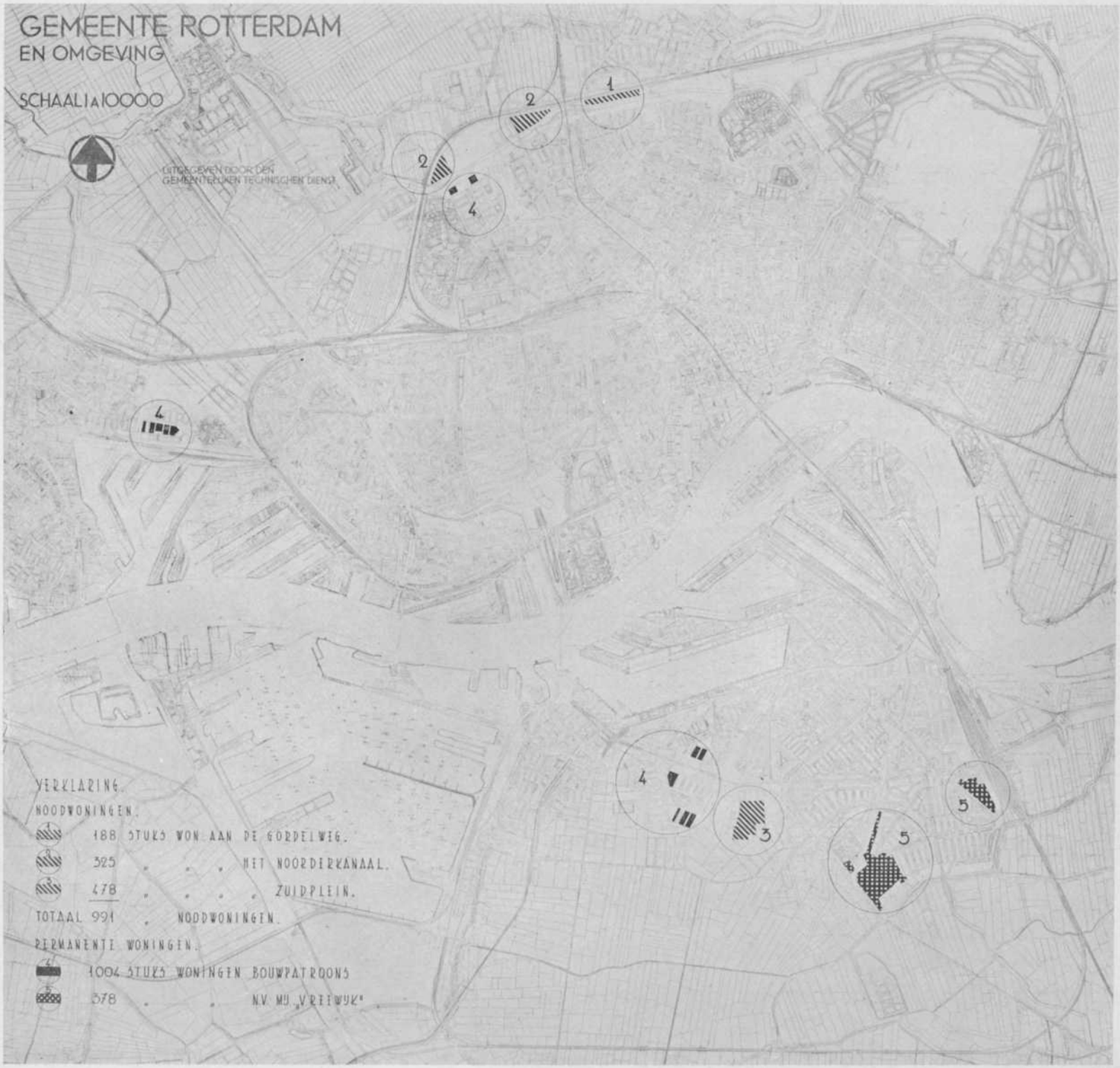
Woningbouw te Rotterdam

door Ir. E. J. de Maar

I

De algemeene trekken van het woningbouwprogramma, dat te Rotterdam tot uitvoering zal worden gebracht zijn reeds uit berichten in dit tijdschrift en de dagbladen bekend geworden.
Ongeveer 25.000 woningen werden bij de ramp vernietigd, waardoor 78.000 inwoners dakloos werden. Van die 25.000 woningen stonden er ongeveer 1700 leeg, zoodat in rond 23.000 woningen 78.000 personen gehuisvest waren. Het aantal bewoners per woning bedroeg dus in het verwoeste deel ongeveer 3,20. Dit opvallend lage cijfer vindt zijn verklaring in het feit, dat in de binnenstad nog een groot aantal éénkamerwoningen voorhanden was, waarin vooral oudere menschen, alleenwonend of getweeën, dus in overgroote meerderheid zonder kinderen onderdak hadden gezocht.
Hoewel alle statistische gegevens bij de ramp verloren gingen, zijn eenige herinneringen aan uitkomsten voldoende om een beeld te geven van de woningtoestanden in de binnenstad. Voor het grootste gedeelte waren de woningen matig; slecht waren er vele en het geheele beeld, dat de oude binnenstad van Rotterdam bood, was uit een oogpunt van volkshuisvesting vrij troosteloos.
Van de ruim 165.000 woningen in Rotterdam waren ± 8000 (d.i .bijna 5 %) genoteerd voor onbewoonbaarverklaring. Door de ramp zijn er ongeveer 5000 vernietigd. De samenstelling van de gezinnen van de woningen in de laagste huurklassen, d.i. beneden f 4 per week, was, zooals reeds opgemerkt, zeer merkwaardig. Niet minder

Afb. 1 (Gem. Technische Dienst, Rotterdam)

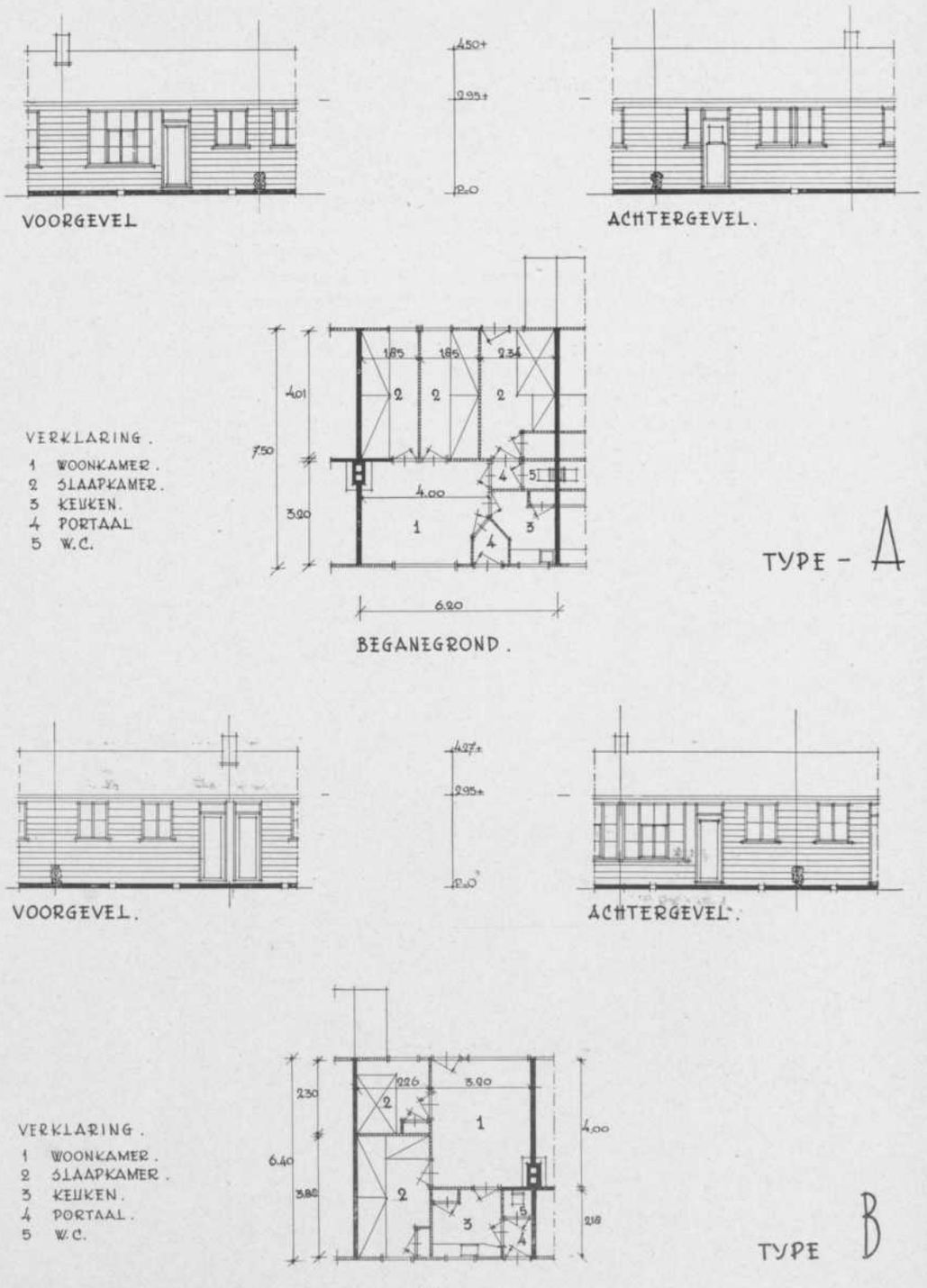

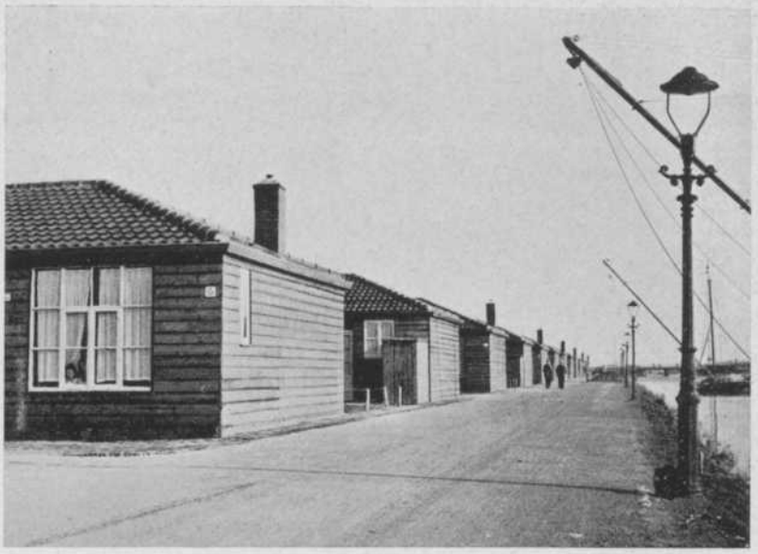
dan 46 % bestond uit alleenwonenden, 17 % waren z.g. tweelingen, zoodat slechts 29 % uit werkelijke gezinnen bestond.
De krotwoningen behoorden uiteraard voor het grootste gedeelte tot de laagste huurklassen. Van de 8000 krotten deden ongeveer 5000 een huur beneden f 4 per week, 3000 deden dus f 4 per week of meer.
Uit het bovenstaande is het lage cijfer van het aantal bewoners per woning voldoende verklaard.
Intusschen levert juist het feit, dat grootendeels goedkoope tot zeer goedkoope woningen werden vernietigd, thans bij het oploopen van de bouwkosten bij afnemende koopkracht bizondere moeilijkheden. Reeds onder normalere omstandigheden zou bouw van nieuwe woningen voor deze inwoners van Rotterdam niet meer zonder exploitatietekort mogelijk zijn geweest. Onder de huidige omstandigheden derhalve nog minder.
De ramp heeft thans Rotterdam voor een probleem gesteld, dat zoowel stedebouwkundig als uit een oogpunt van volkshuisvesting er toe noopt het vraagstuk van de huisvesting van de minder draagkrachtigen principieel te stellen.
De bovenstaande algemeene omschrijving, die voor andere groote steden eveneens, maar zeker in mindere mate zal gelden, laat zien, dat hoewel het stadscentrum in het algemeen gesproken in economischen zin een begeerd object is, waarvan hooge grondprijzen de afspiegeling zijn, in een deel van dat centrum een bebouwing voorhanden was, die slechts voor huisvesting in aanmerking kwam voor lieden, die aan het productieproces niet deelnamen of daarin een zeer bescheiden rol speelden.
Inderdaad parasiteerden op de oude voorhanden bebouwing kleine bedrijfjes en dito bestaantjes. Dat daarin geen verandering kwam of slechts zeer langzaam kwam, werd veroorzaakt door den sterk verbrokkelden eigendom, de onzekerheid, die in vele opzichten over de toekomstige ontwikkeling van de binnenstad bestond, doch het meest door het feit, dat intensievere exploitatie voor citydoeleinden slechts voor een veel kleiner oppervlak in aanmerking kwam dan het thans verwoeste gedeelte en de daarop aansluitende wijken meten.
Uit het bovenstaande volgt, dat naar mijn meening het te betwijfelen valt of de bouw van woningen voor minder draagkrachtigen in de binnenstad in het algemeen wel moet worden bevorderd. Kleine middenstandswoningen, o.m. voor employé's in de cityzaken, en woningen voor beter gesitueerde arbeiders zijn daar waarschijnlijk meer op hun plaats.

Omvang van de ontstane behoefte

Door de ramp werden 23.000 gezinnen dakloos. Naar elders vertrokken 7000 gezinnen, zoodat 16.000 gezinnen in Rotterdam een nieuwe huisvesting zochten. Leeg stonden nog ongeveer 6000 woningen, waarvan ongeveer 2000 tot de krotten werden gerekend. De ramp heeft evenwel gemaakt, dat vele van deze sedert jaren leegstaande woningen thans opnieuw betrokken zijn. Een klein deel bleef echter zelfs thans nog zonder bewoners.
Voorts bleken de duurdere woningen voor de velen onbereikbaar. Een groot aantal daarvan werd door winkels, kantoren en café's in gebruik genomen. Zeker mag daarom het aantal leegstaande woningen, dat door gezinnen werd betrokken, op niet hooger dan 4000 worden gesteld. Zonder woning resteeren dus 10.000 gezinnen.

Afbb. 2 en 3 (Gem. Technische Dienst, Rotterdam)

Afb. 4 (Gem. Technische Dienst, Rotterdam)

Deze zijn veelal bij andere gezinnen ingetrokken. Te onderscheiden vallen verschillende vormen van „intrekken".
1e. Een feitelijke splitsing van de oorspronkelijke woning, door het maken van een soort keukentje en door het splitsen van huur, en van meters voor gas en electriciteit.
2e. Nam de huisvesting vaak den vorm van inwoning aan, het intrekkende gezin betrok min of meer gemeubileerde vertrekken. De huur wordt dan aan den hoofdbewoner voldaan.
Ten slotte trokken nog vele gezinnen naar noodwoningen, die klandestien werden opgetrokken; zij betrokken keten, of vonden onderdak in de optrekjes in volkstuintjes.
Dit aantal is nog niet precies bekend, doch mag gesteld worden op eenige honderden. Deze vorm van huisvesting is in het algemeen volkomen onvoldoende.
Evenmin is bekend hoeveel van de 12.000 bij andere gezinnen ingetrokken of, met andere gezinnen samenwonende, ontoelaatbaar slecht zijn gehuisvest. Voorloopig moet dit aantal, zooals uit oppervlakkig onderzoek bleek, op 8000 worden gesteld, zoodat het aantal onvoldoende gehuisveste gezinnen in bewoonde niet-woningen enz. (1000), in krotten (2000) en in daarvoor ongeschikte ruimten (8000) op 11.000 moet worden gesteld.
Doch aangezien deze getallen nog volstrekt niet zijn gecontroleerd, kunnen nog vrij groote verschillen op den duur voor den dag komen.
Ook werd in bovenstaande berekening geen reserve van leegstaande woningen opgenomen. Bij 3% zou dit ongeveer 4500 woningen zijn.
Ten slotte is niet gerekend op een toeneming van het aantal gezinnen. Daartegenover staat dat de evacuatie naar andere gemeenten van gezinnen, die door de ramp werden getroffen en geen emplooi hebben, met kracht wordt voortgezet.
Uit een en ander blijkt dat het moeilijk is de behoefte te schatten. Moeilijker nog is het evenwel de vraag te taxeeren.

Omvang van de vraag

Vele gezinnen nemen thans genoegen met woningen, die naar den maatstaf van voor den oorlog nauwelijks voldoende of bepaald onvoldoende geacht werden. De huren zijn echter meestal belangrijk lager. De afgenomen draagkracht is voorts een motief te meer voor de getroffenen om niet naar een andere woning te willen overgaan, ook al is deze nog zoo aantrekkelijk, zooals bij de nieuwe noodwoningen het geval is.
Hoe groot de vraag zou zijn, indien de overheid blijft berusten in de samenwoningen en het wonen in keten oogluikend toelaat, is moeilijk te bepalen. Zij zal zeker belangrijk kleiner zijn dan de berekende behoefte.

Afb. 5 (Gem. Technische Dienst, Rotterdam)

Na aldus de huurklassen van de nieuw te bouwen woningen en de grootte van behoefte en vraag te hebben bezien, komt de vraag van de productiemogelijkheden ter sprake.

Productiemogelijkheden

In de voorgaande jaren bedroeg de woningproductie te Rotterdam ongeveer 5000 woningen. In verband met de te verwachten moeilijkheden in de materialenvoorziening moet worden aangenomen, dat de productie zeker voorloopig niet hooger dan op 10.000 woningen per jaar mag worden gesteld.
Zou dit aantal woningen worden bereikt, dan zou de woningvoorraad weder in betrekkelijk weinig jaren zijn aangevuld.

Woningbouwprogramma

Aangezien het wenschelijk is dat de binnenstad zoo spoedig mogelijk weder tot leven wordt gebracht, mag het bouwprogramma zeker niet uitsluitend in de uitbreidingsplannen worden verwerkelijkt.
Het nieuwe plan voor de binnenstad zal in verband met de grootere oppervlakte, die de straten, pleinen en plantsoenen, zoowel als de openbare gebouwen opeischen, minder woningen kunnen bevatten. Gerekend wordt op rond 10.000 woningen, terwijl het verwoeste gedeelte, zooals reeds vermeld, ongeveer 25.000 woningen bevatte.
In verband met het woningbouwprogramma voor het eerste jaar ter grootte van 10.000 woningen, zullen 5000 woningen in de binnenstad en 5000 aan de peripherie van de stad kunnen worden gebouwd.
De woningen voor de laagste huurklassen zouden derhalve in verband met hetgeen ik hierboven uiteenzette, grootendeels in deze laatste, de woningen voor de gegoede arbeiders en kleine middenstanders in de binnenstad dienen te worden gesticht.

Taakverdeeling

Aangezien voor een groot deel woningen moeten worden gebouwd, die ook in normale omstandigheden niet self-supporting zouden zijn, zal behalve aan de particuliere bouwers ook aan de woningbouwvereenigingen en aan de gemeente een deel van de te vervullen taak kunnen worden toegewezen.
Dit heeft bovendien het voordeel dat daardoor alle krachten, die in het belang van de volkshuisvesting werkzaam kunnen zijn, worden ingeschakeld.
De praktijk is uiteraard niet geheel in overeenstemming met wat hierboven werd uiteengezet. Omdat in de binnenstad nog geen terreinen bouwrijp zijn, komt vooralsnog slechts bouw in de uitbreidingsplannen aan de orde. Daardoor dreigt niet alleen de verhouding van bouw in binnenstad tot bouw in de uitbreidingsplannen verloren te gaan, doch ook komt de taakverdeeling in het gedrang. Zoo bouwen de particuliere bouwondernemers o.m. aan den rand van de stad een 1000-tal woningen, terwijl hun activiteit beter in het stadscentrum zou kunnen worden geconcentreerd.
Erger is dat ook het tempo niet ten volle wordt bereikt, noodig om den bouw van 10.000 woningen per jaar te verzekeren. Uiteraard was reeds aanstonds te voorzien, dat vóór dezen winter onvoldoende nieuwe definitieve woningen zouden tot stand komen om zelfs de ergste wantoestanden op te heffen. In verband hiermede werd tot bouw van een beperkt aantal noodwoningen besloten. Hiermede kom ik thans tot de uitvoering van het programma.

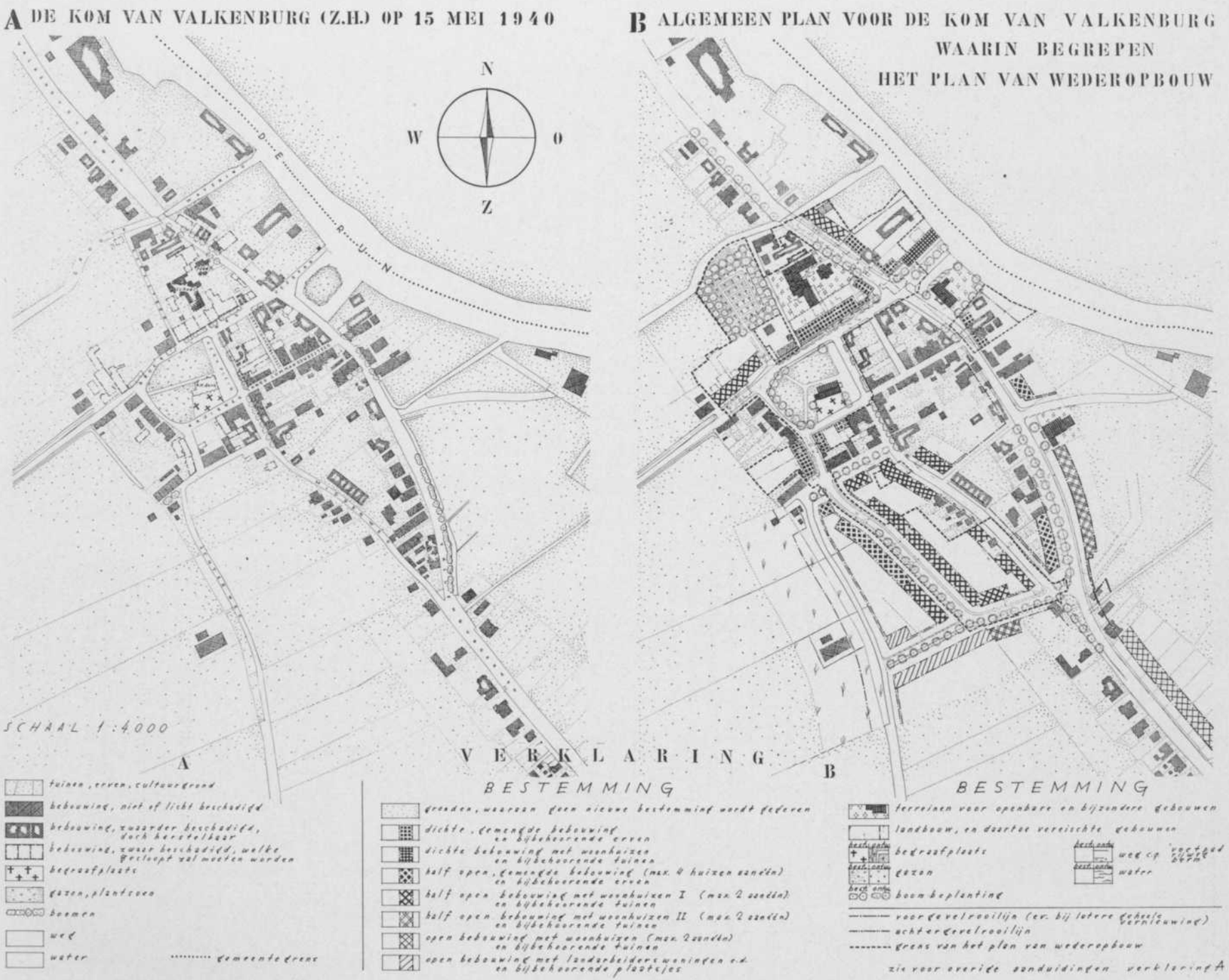
Noodwoningen

In eersten opzet werd het aantal daarvan op 500 bepaald. Toen daarop bleek dat permanente woningen niet voor het voorjaar 1941 gereed zouden komen, is dit aantal verhoogd tot rond 1000 noodwoningen. Door de houtschaarschte moesten de oorspronkelijk in hout uitgevoerde woningen in steen worden opgetrokken, zoodat ze het karakter kregen van semi-permanenten bouw.
Naast den bouw van noodwoningen binnen de gemeentegrenzen is bovendien de bouw van noodwoningen in de omgeving van Rotterdam overwogen.
Aanvankelijk was het de bedoeling van den Regeeringscommissaris voor den Wederopbouw, de reeds genoemde 23.000 geëvacueerden daarin onder te brengen. Een tiental tuindorpen rond Rotterdam zou daarvoor moeten worden gesticht. Men zou echter niet kunnen volstaan met uitsluitend bouw van woningen. Bij die kernen zouden bovendien de noodige verzorgende bedrijven, winkels en voorts scholen, kerken, enz. dienen te worden gebouwd. Verder zou voor rioleering dienen te worden gezorgd. De omvang van dit programma werd zoo groot en zoo weinig finantieel verantwoord geacht, dat dit idee moest worden losgelaten.
Ten slotte bleken ook groote moeilijkheden te bestaan in verband met de slechte grondgesteldheid in de omgeving van Rotterdam, die het bouwen op staal zelfs van lage semi-permanenten bouw constructief weinig verantwoord maakt.
Daarom is door den Regeeringscommissaris (thans zooals bekend Algemeen Gemachtigde voor den Wederopbouw geheeten) de bouw beperkt tot ± 1100 woningen, die bij bestaande nederzettingen worden gesticht. Daartoe worden ± 400 woningen te Vlaardingen, 200 te Overschie en 500 woningen te IJsselmonde gebouwd. Zij zullen geen bizondere voorzieningen vorderen en moeten profiteeren van wat in die nederzettingen reeds voorhanden is.
De in Rotterdam te bouwen woningen werden aanvankelijk in twee typen uitgevoerd, volgens afbeeldingen 2 en 3 op het terrein 1 van afbeelding 1.
Afbeeldingen 4 en 5 geven een beeld van het thans nog niet van beplanting voorziene, eerste complex van 188 woningen. Indien de boomen in het voorjaar zullen zijn aangebracht, zal het wijkje iets meer zijn aangekleed.
Op afbeelding 3 zijn voorts de thans in uitvoering zijnde complexen op rechter- en linkeroever tot een totaal van rond 1000 woningen met de cijfers 2 en 3 aangeduid.
De levensduur van de woningen is voorloopig gesteld op 15 jaar; de huren voor de typen I en II resp. op f 3.65 en f 4.— per week.
De bouw is niet self-supporting. De bouwkosten bedragen rond f 334.558, bestrating en rioleering vorderen ± f 50.000. De bouw werd uitgevoerd door de firma van Vliet en van Dulst onder directie van den Gemeentelijken Technischen Dienst. Het exploitatietekort wordt voor $^{9}/_{10}$ door het rijk en voor $^{1}/_{10}$ door de gemeente Rotterdam gedragen.

De inrichting van de noodwoningen

Aangezien in de noodwoningen slechts door de ramp getroffen gezinnen worden ondergebracht, was steunverleening voor de meubileering noodzakelijk. Hiertoe wordt door den Gemeentelijken Dienst van Maatschappelijk Hulpbetoon de woning van vloerbedekking, gordijnen, bedden, stoelen, tafel, keukenuitrusting enz. voorzien. De kosten zullen te zijner tijd in mindering worden gebracht op de uit te keeren schadevergoeding.

(Wordt vervolgd)

(Afbeelding W. Bruin)

Het wederopbouwplan van Valkenburg (Z.H.)

door Wieger Bruin, Architect B.N.A.

Het dorpje is aardig van aanleg. Het Kerkplein met omgeving ligt wat hooger dan het omringende land; de straten die er van uitgaan, hellen iets. De Valkenburgsche straatweg gaat langs de oude dorpskern. Toen in de vroege middeleeuwen de streek niet langer goed bewoonbaar was door wijziging van den waterstaatkundigen toestand, is een terp opgeworpen, grootendeels van puin van een forschen Romeinschen burcht, die 1 km Zuidelijker stond, en daarop is een dorpje gebouwd. Aldus de slotsom van een oudheidkundig onderzoek van Dr. Remouchamps.

In lateren tijd, toen bouw buiten de terp weer mogelijk werd, heeft het dorp zich in de lengte ontwikkeld langs den weg die den Rijn volgt. Tusschen den Rijn en den weg hebben zich enkele bedrijven gevestigd. (Ook aan den overkant van den Rijn staan industriegebouwen, die op de kaart ontbreken.) In den jongsten tijd is dit proces van uitdijing langs den weg voortgeschreden in den vorm van lintbebouwing naar weerszijden, buiten dorpsverband.

De aanleg van een militair vliegveld dat een groot deel der kleine gemeente beslaat, ten Zuidwesten van het dorp, heeft geen directen invloed gehad op zijn ontwikkeling, doordat de toegang naar de zijde van Katwijk gelegd werd. Maar aan de nabijheid van dat vliegveld heeft Valkenburg zijn gedeeltelijke verwoesting te wijten. Op het eerste kaartje, A, is aangegeven wat zwaar maar herstelbaar beschadigd is, en wat vrijwel verwoest werd en gesloopt moest worden.

Wat nu? Wederopbouwen! Hoe? Daarvoor moest een wederopbouwplannetje worden opgezet, teneinde zooveel mogelijk het kwaad der oorlogsverwoesting in goed te verkeeren, door haar dienstbaar te maken aan dorpsverbetering. In nummer 7/8 van dit blad heeft Dr. Ir. F. Bakker Schut daarvan reeds iets meegedeeld.

Het was zaak eerst in schets een algemeen plan voor het eigenlijke dorp te maken en daaruit een beperkter wederopbouwplan te distilleeren. Het tweede kaartje, B, doet beide zien.

Het dorp behoeft uitbreiding, omdat sommige woningen niet ter plaatse kunnen worden herbouwd en ook omdat verdere lintbebouwing moet worden geweerd en de behoefte aan nieuwe woningen dus in dorpsverband moet kunnen worden bevredigd. Daartoe is een nieuwe woonweg ontworpen evenwijdig aan den Middenweg, van de te verbeteren uitmonding van den Achterweg op het Kerkplein, naar het Zuideinde van den Middenweg. Gezamenlijk met den Middenweg wordt hij op den Valkenburgscheweg aangesloten. Hij gaat daar tusschen twee woonhuizen door, waardoor het zicht voorloopig zeer beperkt zal zijn. Uiteindelijk kan er een bevredigende toestand verkregen worden. Deze weg is begrepen in het onteigeningsplan, dat is opgemaakt door den Provincialen Waterstaat van Zuid Holland. Hij zal spoedig worden aangelegd en er zullen van Gemeentewegen twaalf woningen aan gebouwd worden, w.o. vier voor groote gezinnen.

Een dwarsweggetje verbindt dezen weg met den Achterweg. Deze hoek is voor landarbeiders bestemd. Een jonge landarbeider, die in een eigen huisje zonder tuin woonde, dat verwoest is, zal nu wellicht hier een „plaatsje" krijgen.

De Middenweg, die verbreed dient te worden, biedt verder nog vestigingsmogelijkheid en ook aan de Westzijde van den Valkenburgscheweg kan gebouwd worden. (Het zicht op den Rijn is niet fraai.) Later kan hierachter zoo noodig nog een woonstraat komen.

De uitbreiding wordt dus in Zuidelijke richting gezocht. De dorpsverbetering omvat allereerst verbetering van den Valkenburgscheweg, die op verschillende punten bedenkelijk nauw is en een hachelijke knik vertoont, waar de Broekweg erop uitmondt. De beide afbeeldingen illustreeren hoe men hier van beide zijde een „gesloten dorpsbeeld" heeft, dat niet op prijs gesteld behoeft te worden, en plan B doet zien hoe het worden kan als een nieuw pand wordt gebouwd achter den sta-in-den-weg. Een nieuw raadhuis is daar geprojecteerd aan een verruiming van den weg, ter plaatse van het eilandje. Maar het is de vraag of 't er ooit zal komen. Er komt misschien het café te staan.

De Valkenburgscheweg naar het Zuiden gezien
(Afbeelding W. Bruin)

De Valkenburgscheweg naar het Noorden gezien
(Afbeelding W. Bruin)

Een wederopbouwplannetje als dit hangt aaneen van details en is nooit af, doordat het op korten tijd verwerkelijkt moet worden en dus meer dan eens onderdeelen moeten worden herzien.
Een volledige verruiming van den Valkenburgscheweg is niet mogelijk. Bij het bombardement heeft niet de bedoeling voorgezeten de gunstigste voorwaarden voor saneering te scheppen.....
De Broekweg, die een aantrekkelijke bebouwing had, kan naar het Noorden worden verbreed. De kerk kan goed worden herbouwd op de oude fundamenten. Het kleine kerkhofje dient te worden vervangen door een ruimere begraafplaats. Deze is niet naar de letter der Begrafeniswet — echter nabij slechts één woning — geprojecteerd, in gunstig verband met het Kerkplein, grootendeels op den hoogen grond waarop het dorp is gebouwd. Een carré van boomen eromheen kan daar fraai zijn.
De gehavende, ingebouwde school zal worden bevrijd en aan de Zuidzijde ingekort, en worden uitgebreid op het perceel der voormalige pastorie.
Een nieuwe, Gereformeerde, kerk is geprojecteerd aan den Valkenburgscheweg, met een kerkpad naar den Middenweg.
In aansluiting bij het beperkte wederopbouwplan wordt nu een uitbreidingsplan-in-onderdeelen ontworpen en voor de dorpskom een regeling ex art. 43 der Woningwet. Aan het wederopbouwplan zijn bebouwingsvoorschriften toegevoegd.

Binnenland

Regeling te verwachten over huurverhoogingen

Het A.N.P. meldt:
Uit de vele verzoeken om inlichtingen blijkt, dat ten aanzien van de vraag, of verhooging van de huren van woningen, winkelpanden, bedrijven, gebouwen e.d. geoorloofd is, misverstand bestaat.
In verband hiermede wordt er de aandacht op gevestigd, dat krachtens de Verordening van den Opperbevelhebber van het Duitsche bezettingsleger van 17 Mei j.l. de verhooging van alle prijzen en diensten is verboden, onder welk verbod ook deze huren vallen. Zoolang dit verbod niet door een regeling terzake is vervangen, blijft het van kracht.
Een definitieve regeling, die terugwerkende kracht zal hebben tot 9 Mei 1940, kan echter binnenkort worden tegemoet gezien.
(Persbericht 14 November 1940)

Prijsvraag besparing bouwmaterialen

Aan de N.R.C. ontleenen wij het bericht, dat de Patroonsvereeniging Algemeen Belang te Rotterdam, de Nederlandsche Katholieke Bond van Bouwpatroons, afdeeling Rotterdam en de Nederlandsche Aannemers- en Patroonsbond, afdeeling Rotterdam, een prijsvraag hebben uitgeschreven inzake het verkrijgen van een ontwerp van woningen, die in massa kunnen worden gebouwd, en het verkrijgen van ideeën omtrent de toepassing van constructies en materialen, gebaseerd op de eischen van de bekende circulaire omtrent besparing op bouwmaterialen. De prijsvraag is beperkt tot de bij het Centraal Bureau van Rotterdamsche architecten aangeslotenen.

Evacuatie en volkshuisvesting

Onder dezen titel heeft de Heer Dr. Ir. H. G. van Beusekom in Economisch-Statistische Berichten van 16 October l.l. een artikel geschreven. De auteur geeft eerst aan, hoe de evacuatie in Nederland was voorbereid. Zij was beperkt tot de gebieden, die zouden worden geïnundeerd of die gevechtsterrein in engeren zin konden worden. De Commissie Afvoer Burgerbevolking en het Bureau Afvoer Burgerbevolking werkten al van Augustus 1939 aan de voorbereiding. Een subcommissie-„Volksgezondheid" wijdde haar zorg aan de noodige hygiënische maatregelen, die de gevaren voor de gezondheid zouden kunnen afwenden, welke het samenbrengen van eenige honderdduizenden menschen in bewoonde woningen, in schuren, stallen en andere gebouwen zou veroorzaken: voorkoming van besmettelijke ziekten, zorg voor drinkwater, afvoer van vuil en afvalstoffen enz. Den 10en Mei hadden de noodige maatregelen alle hun beslag gekregen. Er ontstond toen echter een nieuwe taak: het onderbrengen van de vluchtelingen uit Rotterdam. Het aantal dakloozen ter plaatse kan op rond 80.000 worden gesteld. Waar zijn deze dakloozen gebleven? Volgens de jongste gegevens verblijven een kleine 20.000 geregistreerde vluchtelingen buiten Rotterdam, verspreid over meer dan 350 gemeenten. In sommige gemeenten is het aantal groot, namelijk in den Haag ca. 6100, in Amsterdam 1475, in Delft 1790 en voorts in de gemeenten om Rotterdam. De best-gesitueerden en de onmaatschappelijken baren de overheid geen zorgen wat de huisvesting aangaat. Beide categorieën zorgen voor zichzelf. De overigen zijn ondergebracht in leegstaande woningen, in andere gebouwen — in den Haag bijv. in verscheidene scholen — of bij gezinnen ingekwartierd. Voor het gezinsleven is het van het hoogste belang dat de geëvacueerde gezinnen zoo spoedig mogelijk worden ondergebracht in zelfstandige woningen; zoowel de inkwartiering bij andere gezinnen als het verblijf in noodtehuizen is voor het gezinsleven in hooge mate schadelijk. Het beperkte aantal leegstaande woningen maakt het moeilijk hieraan op grootere schaal tegemoet te komen. Noodgedwongen zijn zelfs in enkele gemeenten onbewoonbaar verklaarde woningen na het aanbrengen van eenige verbeteringen ter beschikking gesteld. Een deel van de gezinnen is nabij Rotterdam ondergebracht, waardoor de gezinshoofden aldaar konden blijven werken. Anderen zijn zonder middel van bestaan en worden na overbrenging naar een zelfstandige woning, waardoor de inkwartieringsvergoeding vervalt, als gewone werkloozen beschouwd. Een bescheiden inboedel wordt verstrekt met behulp van credieten, die ter beschikking van het Departement van Sociale Zaken staan.
Een andere voorziening is de bouw van semi-permanente woningen, waarvan er in de gemeenten om Rotterdam eenige honderden worden voorbereid.
Houdt men rekening met een aantal, die aan registratie zijn ontsnapt, dan zullen nog 50.000 dakloozen in Rotterdam zelf verblijf houden, d.i. 15.000 à 16.000 gezinnen. Daartegenover waren waarschijnlijk slechts ruim 6000 leegstaande woningen aanwezig. Velen hebben dan ook onderdak moeten zoeken in noodtehuizen, in tuinhuisjes en schuren, en vooral in reeds bewoonde woningen, met de daaraan verbonden bezwaren van overbevolking, hygiëne, moraliteit, om van het gezinsleven niet te spreken.
Hierin kan slechts worden voorzien door den aanbouw van nieuwe woningen. Deze is dan ook terstond met kracht ter hand genomen. Allereerst eenige honderden noodwoningen, waarvan de eerste blokken eind September betrokken zijn. De 1200 particuliere woningen, die op het oogenblik van de ramp in aanbouw waren, zijn verder alle voltooid. Doordat de particuliere bouwondernemers juist volgens een gezamenlijk plan belangrijke complexen voltooid hadden, waren de organisatie en de plannen aanwezig om terstond nieuwe complexen van hetzelfde type in uitvoering te nemen. Zoo konden de eerste 1044 woningen op den voet van de hypotheekregeling-1940 in uitvoering worden genomen. De onzekerheid in de materialenvoorziening en de vrees voor prijsstijgingen werkten vertragend, maar eind September is met den bouw begonnen. Verder zal een complex van ruim 500 woningen met voorschot volgens de Woningwet worden gebouwd in het tuindorp Vreewijk, terwijl een dergelijk aantal van een tweetal woningbouwvereenigingen en van de gemeente zelve in voorbereiding is. Al deze woningen zullen worden gebouwd op nieuw terrein, grootendeels op den zuidelijken Maasoever.
Herbouw van de vernielde woningen in een vlugger tempo, bijv. in een paar jaar, zou niet mogelijk zijn in verband met de materialenvoorziening.
Met de volledige vervanging van de vernielde woningen en de terugkeer van alle geëvacueerden zullen enkele jaren gemoeid zijn.

Overtreding van de bouwverordening van Maassluis

In het Mei-nummer namen wij een bericht op betreffende een overtreding van de bouwverordening van Maassluis, waaromtrent Kantonrechter en Rechtbank vonnis hadden gewezen. De overtreding bestond in het veranderen van een kademuur en het aanbrengen

van een aanlegsteiger vanwege den Rijkswaterstaat, zonder bouwvergunning. Thans heeft de Hooge Raad bij arrest van 14 October l.l. het tegen het vonnis van de Rechtbank ingestelde beroep verworpen.

Streekplan IJmond-Noord

Over de voorbereiding van dit streekplan bevat het laatste jaarverslag van de Vaste Commissie voor Uitbreidingsplannen en Streekplannen in Noord Holland over het tijdvak van 1 April 1939 tot 1 April 1940, een mededeeling. Het verslag wijst erop, dat de voltooiing van het plan, dat het vorige jaar reeds vrijwel gereed was, thans stagneerde in verband met de defensiebelangen, die door de tijdsomstandigheden een grootere rol speelden en de daarmee samenhangende onzekerheid omtrent de plannen van den Rijkswaterstaat en de voor de industrie in aanmerking komende terreinen.

Streekplan Kennemerland-Zuid

De administratieve voorbereiding van dit streekplan is sedert ons laatste bericht in een nieuw stadium gekomen. Wij deelden reeds mede dat Gedeputeerde Staten van Noord Holland het voornemen hadden, aan de gemeenten in dit gebied de verplichting op te leggen om gezamenlijk het streekplan in voorbereiding te nemen. De gemeenteraad van Bloemendaal heeft hiertegen beroep ingesteld, op formeel-juridische gronden. Bij besluit van den Secretaris-Generaal van Binnenlandsche Zaken van 12 October l.l. is op dit beroep beslist.
Er is geen aanleiding gevonden om het besluit van Gedeputeerde Staten te vernietigen, maar de termijn, waarbinnen de gemeenteraden de regeling tot instelling van een streekplancommissie kunnen ontwerpen, is eenigszins gewijzigd, in dier voege dat deze termijn van vier maanden niet begint te loopen op den dag, waarop Gedeputeerden hun besluit hebben genomen, maar op den dag van de beslissing in beroep. Een uittreksel uit het besluit van den Secretaris-Generaal wordt in een der volgende nummers opgenomen.

Overzicht van tijdschriften

Nederland

De 8 en Opbouw, No. 21/22, 19 October 1940

Nieuwe taken in de lage landen, door M. Stam. Schrijver zet in het eerste gedeelte van dit artikel uiteen, welke factoren bij den stedebouw tot voor kort van zoo'n grooten invloed waren. De werkelijk goede, de werkelijk moderne wijken, de uitbreidingen met bevredigend karakter, ontsproten voluit aan de levensbehoeften van de bewoners. Als voorbeeld wordt een kort overzicht van de uitbreiding van Amsterdam sinds 1200 gegeven. De vraag wordt gesteld: hoe zal de ontwikkeling verder gaan? Velen hebben reeds de onhoudbaarheid erkend van den ongebreidelden groei van de steden en zeer terecht wordt aangedrongen op het maken van streekplannen en zelfs op het maken van een plan voor het geheele land, dus een coördinatie van alle streekplannen. In het tweede gedeelte van zijn artikel bepleit schrijver een geheel nieuwe opstelling van de taak van den stedebouwkundige en van den architect. Uitgaande van het probleem van den wederopbouw van Rotterdam, zegt schrijver dat dit niet slechts een kwestie is van uitsluitend herbouwen, maar dat allereerst berekend en vastgesteld dient te worden, op grond van analytische onderzoekingen, welke rol deze stad en in principe ieder object in de wereldhuishouding vervult. Met afbb.

Het Bouwblad, No. 6, 10 October 1940

Over het restaureeren van onze oude monumenten en den wederopbouw van door den oorlog verwoeste steden, door C. M. van Moorsel Pzn. Zoowel voor het restaureeren van oude monumenten, als voor het wederopbouwen van verwoeste steden, zijn slechts cultureele problemen als richtinggevend te beschouwen. De materieele vraagstukken zijn daartegenover slechts van bijkomstigen aard (techniek, economie, hygiëne, verkeer enz. enz.). Hoewel mede vorm-bepalend, zijn ze van extrensieke waarde, d.w.z. ondergeschikt aan het formeele beginsel van het menschelijke leven. De zin voor de juiste waarde, de onmiskenbare hiërarchie der dingen, is uit het bewustzijn van den modernen mensch verloren gegaan, door de tendenz van het vervlakkend liberalisme. Het aesthetisch verantwoorde kunstwerk, „ter bevrediging van de schoonheidsverlangens van den nieuwen tijd" (zooals de „grondbeginselen" waarop de werkzaamheid van ons Bureau voor Monumentenzorg stoelt, dit uitdrukten), zijn slechts in zooverre van beteekenis, als zij de perfecte weergave zijn van ons eigen nationale cultuurbeeld. Zonder dit laatste is het slechts een leege frase, waarmede de liberale cosmopoliet zijn leege leven bij stukjes en beetjes tracht te vullen; telkens weer, om den duur van het knagende leed van die leegheid zooveel mogelijk te bekorten of te verdoezelen.

Bouwkundig Weekblad Architectura, No. 41, 12 October 1940

De maatregelen ter besparing op bouwmaterialen en de gevolgen voor de architectonische vormgeving, door J. F. Berghoef. Voor de uiterlijke verschijning van onze bouwwerken acht schr. vooral de richtlijnen inzake het gebruik van houten kozijnen van belang. De zware kozijnen geven aan de vensteropeningen een groote zelfstandigheid; het markante kleurverschil ten opzichte van den baksteen draagt bij tot de duidelijkheid van den gevel. Daartegenover bevredigt het stalen raam niet; het heeft een gemis aan constructieve kracht, waardoor de markante teekening van onze gevels vervalt. Schr. geeft in overweging dat op plaatsen waar een goed Hollandsch stads- of dorpsbeeld bedreigd wordt, ten aanzien van het houtgebruik voor kozijnen soepelheid worde betracht. Met afbb.

Economisch-Statistische Berichten, No. 1289, 2 October 1940

Overheidszorg voor den woningbouw, door Dr. Ir. H. G. van Beusekom. De tegenwoordige oorlogstoestand, die op zoo velerlei gebied zijn invloed doet gelden, heeft ook de woningvoorziening niet onaangetast gelaten. De stagnatie, die de economische ontwrichting in den aanbouw van woningen heeft teweeg gebracht, is van ernstigen aard, al is de toestand in de meeste gemeenten gelukkig niet zoo, dat onmiddellijk moeilijkheden zouden moeten worden gevreesd. Reeds gedurende een aantal maanden vóór den 10den Mei bleef de normale woningvoorziening achter bij de productie van vorige jaren en bij hetgeen in verband met de jaarlijksche woningbehoefte noodzakelijk moet worden geacht. Na een uiteenzetting van de huidige overheidsmaatregelen op het gebied der woningvoorziening, komt schrijver tot de conclusie, dat de uitvoering van de financieele paragrafen van de Woningwet, voor zoover de materialen-positie zulks toelaat, zoo goed mogelijk voortgang zal hebben. Wel wordt er de aandacht op gevestigd, dat de gemeentebesturen bij het indienen van plannen terdege zullen hebben te bedenken, dat de vraag, of de uitvoering van eenig plan waarlijk van een zoodanige urgentie is, dat het ook onder de huidige omstandigheden moet worden uitgevoerd, reeds met het oog op den materialenvoorraad en de nooden in bepaalde gemeente zeer bizondere overweging behoeft. En voorts, dat bij het ontwerpen van bouwplannen de uiterste soberheid dient te worden betracht. Met andere woorden, de uitvoering van de Woningwet gaat door, doch aangepast aan de moeilijkheden van dezen tijd. De kosten van de nieuw te bouwen woningen zullen hooger moeten zijn dan tot dusver. Daarom zullen ook de huren wat hooger moeten zijn dan die van de bestaande woningen.

Weekblad voor Gemeentebelangen, Nos. 40 en 41, 4 en 11 October 1940

Het Staatscommissie-ontwerp eener nieuwe Woningwet, door Mr. J. Kruseman. Het artikel geeft een critisch overzicht van de hoofdpunten van het wetsontwerp. Het beginsel van den stedebouwkundigen voorrang zou volgens de Staatscommissie een omwenteling brengen, die schr. echter in het ontwerp niet heeft kunnen ontdekken. De lintbebouwing zal over het algemeen door de ontworpen bepalingen niet worden voorkomen. Het recht van grondeigenaren om een ontwikkelingsplan voor hun terrein te eischen, met een dubbel beroepsrecht, is verwerpelijk. Een bezwaar is ook dat de Staatscommissie de schadevergoeding bij eigendomsbeperkingen te veel op den voorgrond heeft gebracht, wat mede lintbebouwing in de hand zal werken. Wat de nieuwe regeling van het streekplan betreft, valt op te merken dat de gebruikelijke leiding der streekplancommissies door een lid van Gedeputeerde Staten de vraag doet rijzen of de vaststelling van het plan niet bij Provinciale Staten moet worden

gebracht, ten einde te voorkomen dat voorbereiding en beslissing ten deele in één hand komen . Over de wenschelijke instelling van provinciale bureaux voor het streekplanwerk zwijgt het wetsontwerp. De bepalingen omtrent het nationale plan laten belangrijke punten ongeregeld, die alleen in de toelichting vermeld worden. De regeling van de rooilijnen, die schr. niet bevredigt, geven hem aanleiding tot een uitvoerige beschouwing. Met name acht hij het onzeker of bepalingen geoorloofd zullen blijven, die de rooilijn voor geheele groepen van wegen aangeven, voorzoover geen bizondere rooilijn is vastgesteld. De bepalingen betreffende de bebouwde kom doen de vraag opkomen of de door Gedeputeerde Staten vast te stellen grens van de kommen telkens verlegd zal moeten worden, naarmate de bebouwing zich ontwikkelt. De verhouding van bouwverordening en monumentenverordening — reeds vroeger door schr. in hetzelfde tijdschrift behandeld — zou hij aldus geregeld willen zien, dat strijd met de monumentenverordening behouden blijft als weigeringsgrond voor bouwvergunning, zonder de restrictie, die de geldende wet bevat. Bij de regeling van het bouw- en woningtoezicht herinnert schr. aan zijn denkbeelden tot het verleenen van geldelijke bijdragen van de provincie in de kosten van dit toezicht. De oplossing van het vraagstuk van de ordening der woningproductie door middel van bovengemeentelijke bouwschappen met verordenende bevoegdheid laat vele vragen onbeantwoord, o.m. wat de verhouding tot de gemeentebesturen betreft. Hoofdbezwaar van de nieuwe artikelen omtrent de schadeloosstelling bij onteigening is, dat bij het ontwerpen geen rekening is gehouden met de jurisprudentie van den Hoogen Raad. Aan het slot verklaart Mr. Kruseman dat hij het betreurt thans niet, gelijk op sommige vroegere ontwerpen, opbouwende critiek te hebben kunnen leveren. De Staatscommissie is niet geslaagd in het bewijs dat een geheel nieuwe wet noodig is. Haar omvangrijke arbeid kan zijn nut hebben als studiemateriaal. Een nieuwe regeling van streekplan en bouw- en woningtoezicht is urgent, maar overigens houde men een algemeene redactioneele herziening van de wet tot rustiger tijden aan.

Duitschland

Bauen Siedeln Wohnen, No. 19, 1 October 1940

In dit nummer worden afbeeldingen en uittreksels gepubliceerd uit een dezer dagen verschenen boek, getiteld „Die landschaftlichen Grundlagen des deutschen Bauschaffens „Der Osten" ".

Monatshefte für Baukunst und Städtebau, No. 10, October 1940

Vom Sportbau, von der konstruktiven Form und vom Städtebau im allgemeinen, door Otto Ernst Schweizer. Schr. ontwikkelt enkele gedachten over de genoemde onderwerpen. Hij wijst erop dat alle groenelementen in het stadsplan een minimale breedte moeten hebben, die bepaald wordt door den eisch, dat de daarin aanwezige beplanting zich naar haar wezen moet kunnen ontplooien. Sportterreinen behooren ondergeschikt te zijn aan de natuur. Met afbb.
Weg und Ergebnis einer 20 jährigen Bauberatung, door Labes. Nadat in Kassel bijna een eeuw lang elke stedebouwkundige leiding ontbroken had, werd in 1915 de bouwpolitie van den staat overgenomen door het stadsbestuur en als uitvloeisel daarvan een „Bauberatungsstelle" ingericht, die haar wettelijk steunpunt vond in een plaatselijke verordening, gebaseerd op de bekende Pruisische wet van 1907 tegen de ontsiering. De bizondere ligging van Kassel in het Fuldadal en de aanwezigheid van uitgestrekte parken leidden ertoe het grootste deel van het stadsgebied onder de werking van deze verordening te brengen. In twee groote stadswijken, de middeleeuwsche oude stad en de klassicistische nieuwe bovenstad, zijn de oude huizen over het geheel nog weinig veranderd. Ook het behoud van de oude dorpskernen van de geannexeerde voorstadsgemeenten vereischt zorg. Bij de Bauberatung wordt voor elken nieuwbouw in de oude stad vastgehouden aan den eisch van onvoorwaardelijke ondergeschiktheid aan de eigenaardigheid van de omgeving, met een individueele vrijheid binnen het raam, waarin ook de bouwmeesters van de 18e eeuw bleven. Een zelfde eisch geldt voor het stadsdeel, dat het klassicistische stempel draagt. Bij de nieuwe bebouwing staat het den eersten bouwlustigen vrij, hetzij bij de middeleeuwsche, hetzij bij de klassicistische periode, aansluiting te zoeken. De volgenden hebben zich naar die eerste keuze te richten, al wordt zooveel mogelijk met de wenschen der architecten rekening gehouden. In de periode van 1924 tot 1929 werd overwegend aansluiting gezocht bij het klassicistische type, daarna meer bij het huis uit de oude stad. Het zadeldak van dit type bood voordeelen, wat de ruimte betreft en ook door de onafhankelijkheid van axiale en symmetrische bindingen. In stedebouwkundig opzicht kwam hierbij een voordeel ten aanzien van het straatbeeld. In de jaren van 1930 tot 1933 ontstond verzet; de architecten beklaagden zich dat alleen in Kassel, anders dan in alle andere steden, een afwijzende houding werd aangenomen tegenover de eischen van den modernen bouw. De nationaal-socialistische wetgeving maakte een verdergaanden invloed op de vormgeving, de bouwstoffen enz. mogelijk. Voor twee jaar is begonnen met den bouw van een nieuwe voorstad met 10.000 inwoners. Plaats en afmetingen der gebouwen en de inrichting van de ruimte tusschen huis en straatgrens wordt beheerscht door een maquette van het uitbreidingsplan. Met afbb.

Raumforschung und Raumordnung, No. 9, 1940

Luftkrieg und Städtebau, door Karl Otto. Schr. vraagt zich af welke stedebouwkundige factoren de uitwerking van luchtaanvallen mede bepalen en komt dan o.m. tot de volgende consequenties voor den stadsaanleg: onderlinge scheiding van de wijken door een net van groote wegen en groenstrooken; open bebouwing, veel open terreinen; de verkeerswegen mogen niet door de bebouwde gebieden gevoerd worden; het samenbrengen van het spoorwegvervoer in een centraal station moet vermeden worden; emplacementen en havens dienen ver van de bebouwing te liggen; de wegen moeten breed zijn, om het verkeer nog ruimte te kunnen geven, als de gebouwen ingestort zijn; voortuinen kunnen hiertoe bijdragen; gesloten bouwblokken kunnen slechts bij uitzondering worden toegelaten; industriewijken moeten door open ruimte van ten minste 500 m breedte van andere wijken worden gescheiden. Ook in bestaande steden moet getracht worden deze denkbeelden eenigszins in praktijk te brengen, bijv. door nieuwe wijken te isoleeren, verder door zoning en doorbraken. Met afbb.

Die Wohnung, No. 10, October 1940

Wohnungsnot und Grundstücksspekulation vor 70 Jahren! door O. Lehmann. Ook de Fransch-Duitsche oorlog van 1870/71 heeft woningnood ten gevolge gehad, met name in Berlijn. Het artikel geeft daarover mededeelingen, ontleend aan artikelen in het tijdschrift „Gartenlaube" van 1875. In de jaren van 1867 tot 1872 daalde het aantal leegstaande woningen snel, van 8600 tot 1100. De huren stegen tot het twee- en drievoud. Het artikel schetst de bezwaren, die hieruit voortkwamen: vele gezinnen moesten in de openlucht kampeeren, in primitieve bouwsels wonen of naar den omtrek emigreeren. De grof geld verdienende beursspeculanten en hun aanhang dreven de huren omhoog en namen de voornaamste wijken in beslag. De koopprijzen der huizen werden verder opgejaagd, doordat er speculatie in huizen ontstond, en in bouwterreinen. Na de ineenstorting van deze speculatieve bedrijvigheid, die het artikel verder beschrijft, kwam aan den woningnood een einde.
Zum zukünftigen Wohnungsbau, door Dr. von Schmeling. Het artikel behandelt eenige vragen betreffende den woningbouw in Duitschland na den oorlog. Reeds nu moet de omzetting van den woningbouw van de oorlogsomstandigheden naar den komenden toestand van vrede worden voorbereid. Schr. gaat vooral in op de financieringsmoeilijkheden.

Wetten, Besluiten, enz.

Maatregelen ter besparing op bouwmaterialen
Bouwverordeningen

Circulaire van den Algemeen Gemachtigde voor den Wederopbouw van 17 October 1940, No. 9224, afd. BP., aan de gemeentebesturen

Vervolg op rondschrijven No. 4237 II, dd. 21 Augustus 1940

Rondschrijven, bestemd voor de Gemeentelijke Diensten van Bouw- en Woningtoezicht

Maatregelen ter besparing op bouwmaterialen

De in den laatsten tijd steeds ongunstiger wordende voorraadspositie van hout, (vooral van heipalen en van gezaagd naaldhout), bene-

vens die van ijzer- en staalproducten, verplicht mij de noodzakelijkheid van een uiterst zuinig gebruik van deze materialen voor de bouwnijverheid nog eens met klem onder de aandacht van de Gemeentelijke Diensten van Bouw- en Woningtoezicht te brengen.
Bij de behandeling van de formulieren voor het aanvragen van goedkeuring voor de uitvoering van bouwwerken is mij gebleken, dat door particulieren, zoowel als door overheidsinstanties, veelal nog te weinig rekening wordt gehouden met de op 21 Augustus door mij uitgevaardigde „Maatregelen ter besparing op bouwmaterialen".
Ten einde vertraging in de behandeling der aanvragen zooveel mogelijk te voorkomen, verzoek ik den Gemeentelijken Diensten van Bouw- en Woningtoezicht derhalve dringend de bij deze Diensten ingeleverde, meergenoemde formulieren ook te controleeren op materialenverbruik; in het bijzonder dient te worden nagegaan of rekening is gehouden met de onder IId, IIIa, IIIe, IIIf en IIIg vermelde punten van bovengenoemde Maatregelen.
De aanvragen voor de goedkeuring van bouwwerken moeten vergezeld zijn van teekeningen, waarop de gebezigde materialen voor de verschillende constructiedeelen duidelijk zijn aangegeven. Aanvragen, welke niet vergezeld gaan van teekeningen, zullen dezerzijds terzijde worden gelegd totdat de bijbehoorende teekeningen ontvangen zijn.
Het zal duidelijk zijn, dat een en ander een vlotte afhandeling der aanvragen voor de goedkeuring van bouwwerken ten goede zal komen.
Voorts is mij gebleken, dat woningbouw in complexen zonder bezwaar kan worden uitgevoerd met gebruik van minder dan ½% hout, berekend op den totaalinhoud van het bouwwerk in m³. In beginsel zou voor het bouwen van meerdere woonhuizen tezamen een maximum houtverbruik van 1% van den totaalinhoud van het bouwwerk in m³ redelijk te achten zijn; voor alleenstaande woningen zou dit percentage in het algemeen ten hoogste 1,2 bedragen, terwijl voor boerenwoningen met aangebouwde stallen en schuren dit percentage in principe maximaal op 1,3 te stellen ware. Deze besparing ware hoofdzakelijk te zoeken in de vermijding van het gebruik van balkhout, vloerdeelen, dakbeschot en betimmeringen.
Met het oog op deze houtbesparing vestig ik er nog eens de aandacht op, dat als vervangingsmaterialen voor vloeren en dakbedekking vooraf op fabrieken vervaardigde holle aansluitende gewapendbetonbalken en holle aansluitende gewapende baksteen-constructies geleverd worden.
Wat houten heipalen betreft, teeken ik nogmaals aan, dat in beginsel het gebruik van deze palen, met het oog op de voorraadspositie, niet toegestaan kan worden.
Van de walsproducten baart o.a. de positie van betonstaal ernstige zorg. Als besparing op dit materiaal zal voor plaatconstructies van gewapend beton een wapening van puntgelaschte staaldraadnetten van hoogwaardig staal zooveel mogelijk toegepast moeten worden.
Vooropgesteld blijft natuurlijk, dat constructiedeelen als wanden, muren, balken, kolommen, enz., waar mogelijk, niet in gewapend beton, doch in metselwerk of ongewapend beton uitgevoerd dienen te worden, ten einde het gebruik van betonstaal tot een minimum te beperken.
Aan het nauwkeurig invullen van de aanvraagformulieren voor de goedkeuring van bouwwerken dient mede de noodige aandacht besteed te worden:

1e. in de daarvoor aangewezen kolommen van het formulier dienen te worden ingevuld de totale hoeveelheden van de bouwmaterialen, welke *blijvend* tot de constructie van het bouwwerk behooren;
2e. bovendien moet echter in de toelichting op de laatste bladzijde van het formulier, overeenkomstig de specificaties van de kolommen, vermeld worden, welke hoeveelheden van deze materialen reeds in het bezit zijn van den principaal of den bouwondernemer;
3e. voor betonwerken dient het totaal te bekisten oppervlak van beton eveneens in de toelichting vermeld te worden.

Bouwverordeningen

In verband met de meergenoemde, weinig gunstige materiaalpositie, met name vooral van hout en staal, is het dus bepaald noodzakelijk, dat streng de hand gehouden wordt aan de door mij op 21 Augustus j.l. uitgegeven „Maatregelen ter besparing op Bouwmaterialen". Op grond daarvan heb ik, door tusschenkomst van de Gedeputeerde Staten, aan de desbetreffende Gemeentebesturen in overweging doen geven, hierin aanleiding te vinden het gemis van bedoelde materialen in voorkomende gevallen als overmacht te beschouwen, en desondanks toch een bouwvergunning te verleenen, indien thans reeds bouwaanvragen aanhangig zijn gemaakt. Ik zou mij immers genoodzaakt zien mijn goedkeuring te onthouden aan plannen voor bouwwerken, welke niet voldoen aan de hierboven genoemde „Maatregelen". Waar zoodanige bouwaanvragen nog niet aanhangig zijn gemaakt, geef ik aan de Gemeentebesturen nu reeds in overweging de bouwverordeningen in overeenstemming te brengen met den feitelijken toestand en het bezigen van schaarsche materialen niet meer in de gemeentelijke bouwverordeningen dwingend voor te schrijven.

De Algemeen Gemachtigde
voor den Wederopbouw,
Dr. Ir. J. A. Ringers

P.S. Ik verzoek alle Gemeentebesturen den inhoud van dit rondschrijven ter kennis te brengen van de Gemeentelijke Diensten van Bouw- en Woningtoezicht of de met dezelfde functie belaste instanties.

Rechtspraak

Voorgevelrooilijn — 's Gravenhage

Kon. Besluit 19 April 1940, No. 55

Tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuid Holland van 15 Augustus 1939, No. 187/1, houdende goedkeuring van een door den gemeenteraad van 's Gravenhage vastgestelde voorgevelrooilijn, zijn belanghebbenden in beroep gekomen bij de Kroon. Deze beroepen zijn ongegrond verklaard, waarbij de Kroon het volgende overwoog:
„dat in de openbare vergadering der Afdeeling van den Raad van State, voor de Geschillen van Bestuur, waarin over deze zaak verslag is uitgebracht, door den gemachtigde van burgemeester en wethouders van 's Gravenhage namens dit college is verklaard, dat, zoodra het perceel no. 7642 zal worden bebouwd, het zal bevorderen, dat door de gemeente de vóór de rooilijn gelegen strook zal worden aangekocht of onteigend;
„dat onder die omstandigheid niet gezegd kan worden, dat door de vaststelling van de rooilijn de appellanten in ontoelaatbare mate in hunne bij dat perceel betrokken belangen zullen worden geschaad;
„dat voorts de beperking, welke door de rooilijn aan de bebouwing van perceel no. 9008, dat thans aan de straatzijde een nauwen doorgang vormt, wordt gesteld, mag geacht worden voor de appellanten geen of althans slechts zeer gering nadeel tengevolge te zullen hebben;
„dat derhalve de bezwaren der appellanten niet tot vernietiging van de door Gedeputeerde Staten aan het raadsbesluit, dat aan een doelmatige stadsontwikkeling alleszins bevorderlijk is te achten, verleende goedkeuring kunnen leiden."

Uitbreidingsplan — Amsterdam

Besluit van den Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht, 25 Mei 1940, Kab. No. 47 B

Beschikkende op het beroep door eenige belanghebbenden ingesteld tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Noord Holland van 18 October 1939, 1e Afd. No. 95, houdende goedkeuring van een door den gemeenteraad van Amsterdam vastgesteld plan tot herziening van het uitbreidingsplan-Vossius-gymnasium en omgeving, heeft de Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht een aantal appellanten niet-ontvankelijk verklaard en overigens aan het besluit alsnog goedkeuring onthouden.
Deze beslissing berustte o.m. op de volgende overwegingen:
„wat de ontvankelijkheid der appellanten in hun beroep aangaat, dat uit de omstandigheid, dat van de terreinen van de appellanten een rechtstreeksch uitzicht bestaat op de terreinen, waarop het onderwerpelijke plan betrekking heeft, en het voor hen derhalve van belang kan zijn, hoedanige bestemming aan deze laatste terreinen wordt gegeven, moet volgen dat de appellanten als belanghebbenden in den zin van artikel 38 der Woningwet zijn aan te merken;
„dat, wat betreft het beroep van T. Teves, N. L. H. Roesler, W. A. Grollenberg, A. van der Graaf, A. van der Eijk en A. J. N. Nijman, krachtens artikel 38, eerste lid, der Woningwet van de goedkeuring van een uitbreidingsplan slechts die belanghebbenden die bij den

gemeenteraad bezwaren tegen het plan hebben ingediend, bij Ons in beroep kunnen komen;
„dat ingevolge artikel 37, tweede lid, dier wet het indienen van bezwaren bij den gemeenteraad is gebonden aan den daarbedoelden termijn van vier weken;
„dat blijkens de stukken de evengenoemde appellanten niet binnen den voorgeschreven termijn bezwaren bij den gemeenteraad van Amsterdam hebben ingediend en zij derhalve in hun beroep niet kunnen worden ontvangen;
„Overwegende wat betreft het beroep van N. A. Bernhard Jr., die wel tijdig bezwaren tegen het plan bij den gemeenteraad heeft ingediend, dat, daargelaten of deze appellant door het onderwerpelijke plan wel zoodanige schade lijdt, dat daarin aanleiding zou moeten worden gevonden om het plan niet goed te keuren, Wij met den ter zake geraadpleegden Hoofdinspecteur van de Volksgezondheid (Volkshuisvesting) van oordeel zijn, dat uit anderen hoofde de goedkeuring aan dat plan niet behoort te worden verleend;
„dat toch ingevolge dit plan de bebouwing ter plaatse te gedrongen zou worden door de vermeerdering van het aantal te bouwen woningen en de daarmede verband houdende vermindering van het grondoppervlak per huis, welke voor een 10-tal der te bouwen villa's zelfs 20 % bedraagt;
„dat met het onderhavige herzieningsplan ook geen enkel algemeen belang wordt gediend, behoudens dat wellicht de grondprijs per villa eenigszins zou kunnen worden verlaagd, hetgeen evenwel ook op andere wijze kan worden bereikt en derhalve de bovenbedoelde verslechtering van het bestaande uitbreidingsplan niet kan wettigen;
„dat het herzieningsplan weliswaar in zooverre stedebouwkundig juister is dan het bestaande plan, dat midden voor de Guido-Gezellestraat een gebouw wordt geplaatst, doch dat Wij met den Hoofdinspecteur van oordeel zijn, dat deze verbetering van het plan zeer wel mogelijk is zonder het projecteeren van een gedrongen verkaveling als thans op het hierbedoelde herzieningsplan is geschied."

Verkoop van grond — Naaldwijk

Besluit van den Secretaris-Generaal van het Departement van Binnenlandsche Zaken, 10 Juli 1940

De gemeenteraad van Naaldwijk had beroep ingesteld tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuid Holland van 20 November 1939, B No. 14912/52 (3e Afd.) G.S. No. 51, waarbij goedkeuring werd onthouden aan een besluit van dien Raad tot verkoop van grond.
De Secretaris-Generaal heeft op grond van par. 1 der verordening no. 23/1940 van den Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied betreffende de bevoegdheden van de Secretarissen-Generaal van de Nederlandsche Departementen van Algemeen Bestuur, met vernietiging van het bestreden besluit, aan het besluit van den gemeenteraad alsnog goedkeuring verleend.
De volgende overwegingen zijn inzonderheid van beteekenis:
„dat blijkens de stukken de onderwerpelijke verkoop van grond door de gemeente Naaldwijk aan de Nederduitsch Hervormde gemeente te Maasdijk, gemeente Naaldwijk, verband houdt met het feit, dat deze kerkelijke gemeente, wier bestaand kerkgebouw te klein geworden is, door een inmiddels van kracht geworden uitbreidingsplan op de plaats van dit kerkgebouw geen nieuw kerkgebouw meer kan stichten, doch naar een ander geschikt terrein in Naaldwijk voor kerkgebouw heeft moeten omzien;
„dat, terwijl het in het bezit der Nederduitsch Hervormde gemeente zijnde terrein ingevolge het evenbedoelde uitbreidingsplan nog slechts een waarde heeft als cultuurgrond, de waarde van het door deze gemeente aan te koopen terrein bepaald wordt door zijne bestemming tot bouwgrond;
„dat met den ter zake geraadpleegden Hoofdinspecteur van de Volksgezondheid (Volkshuisvesting) moet worden geoordeeld, dat er onder deze, voor de Nederduitsch Hervormde gemeente nadeelige omstandigheden alleszins termen aanwezig zijn om, zooals de gemeente Naaldwijk gedaan heeft, het bedoelde terrein aan de Nederduitsch Hervormde gemeente tegen den gereduceerden prijs van f. 1.50 per m^2 te verkoopen;
„dat daarbij komt, dat de bouw van een kerk, welke verrijzen zal in een, zich langzamerhand vormende, secundaire bebouwingskern der gemeente Naaldwijk, naar het gemeentebestuur terecht verwacht, niet ongunstig zal zijn voor de financiën der gemeente Naaldwijk, doordat de hierbedoelde kerkbouw den verkoop van den overigen, in de onmiddellijke omgeving gelegen gemeentelijken bouwgrond zal bevorderen;
„dat ten slotte met den eerder genoemden Hoofdinspecteur moet worden geoordeeld, dat het ook uit stedebouwkundig oogpunt te betreuren zou zijn, indien de onderwerpelijke kerkbouw niet zou doorgaan, hetgeen blijkens de stukken het onvermijdelijke gevolg zou zijn van het niet goedkeuren van het vorenvermelde raadsbesluit."

Uitbreidingsplan — Amsterdam

Besluit van den Secretaris-Generaal van het Departement van Binnenlandsche Zaken, 16 Juli 1940

Beschikkende op het beroep door een belanghebbende, mede namens zes anderen ingesteld tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Noord Holland van 17 Januari 1940, 1e Afd. No. 232, houdende goedkeuring van de herziening van een uitbreidingsplan van Amsterdam (Diepenbrockstraat) heeft de Secretaris-Generaal van Binnenlandsche Zaken aan bedoelde herziening alsnog de goedkeuring onthouden, o.m. op grond van het volgende:
„dat, toen de gronden, waarop de omliggende villa's zijn verrezen, in erfpacht werden uitgegeven, de erfpachters redelijkerwijze mochten verwachten, dat de te bouwen villa's in een villawijk zouden komen en blijven liggen;
„dat de aanwezigheid van een gebouwtje als beoogd [1]) ter plaatse aan het evenbedoelde karakter van deze omgeving niet ten goede zou komen en veeleer, zij het in geringe mate, voor die omgeving als een achteruitgang zou zijn te beschouwen;
„dat in het licht van de aanspraken der genoemde erfpachters de onderhavige wijziging van het plan slechts toelaatbaar zou zijn, indien dringende redenen, aan het openbaar belang ontleend, die wijziging zouden rechtvaardigen, hetgeen hier niet het geval is;
„dat mitsdien aan het raadsbesluit alsnog goedkeuring behoort te worden onthouden."

[1]) een garage. Red.

Inhoud

Blz.

In Memoriam W. van Boven, door Jhr. Ir. G. de Graeff 201

De wederopbouw van stad en land:

Ambtsgebied Noord Holland (behalve Amsterdam en het Gooi) en Zuid Holland (Noordelijk gedeelte) 202

Ambtsgebied Zuid Holland (behalve Noordelijk gedeelte) 202

Ambtsgebied Westelijk deel van Noord Brabant en Zeeland 203

Ambtsgebied Utrecht en het Zuid Oostelijk deel van Noord Holland 204

Stedebouwkundige adviescommissie inzake den wederopbouw 204

Regeling van de onteigening ingevolge art. 5 van het besluit betreffende den Wederopbouw (II). . 204

Voorschotregeling wederopbouw van door oorlogsgeweld vernielde of beschadigde woningen . . . 205

Woningbouw te Rotterdam (I), door Ir. E. J. de Maar 206

Het wederopbouwplan van Valkenburg (Z.H.), door Wieger Bruin, Architect B.N.A. 210

Binnenland 212

Overzicht van tijdschriften. 213

Wetten, besluiten, enz. 214

Rechtspraak 215

Abonnementsprijs f 8.— Losse nummers f 1.—

De leden van het Nederlandsch Instituut voor Volkshuisvesting en Stedebouw (lidmaatschap voor physieke leden f 7.50) en de leden van den Nationalen Woningraad ontvangen het blad kosteloos.